

DER JUDE

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.—
30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau, 5 September 1901. — נומער 36. — קראקויא, אלול תרס"א.

ה. תרס"א — וואכען-קאלענדער (לוח) — 1901					
די טעג פון חודש	וואך	שערפיען-סעפטעמבער		נייער כ. סעפט.	אלט. ס. אווגוסט
כ"ד	זונטאג			8	26
כ"ה	מאנטאג			9	27
כ"ו	דינסטאג			10	28
כ"ז	מיטוואך			11	29
כ"ח	דאנערס.			12	30
כ"ט	פרייטאג			13	31
ל.	שבת	פרשת נצבים.	(סענט*	14	*1

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
כד	ה. ש"פט	פערברענט עקדה"ש פיעל אנוסים אין ליסאבאן.
כה	ג. תכ"ו	געענדיגט די מויער פון ירושלים דורך נחמיה.
כו	ה. תי"ד	געשטארבען ה"ר יו"ט ליפמאן העלער (תוספת יו"ט).
כז	ה. שע"ד	יודענפערפאלגונג אין פראנקפורט דורך דעם שונא ישראל פעטמילך. פיעל יודען געהרגיט.
כח	ג. ת"ר	האט זיך אנגעהויבען די מלוכה פון די חשמונאים.
כט	ה של"ב	בלוט-בלבול אין פאזען. — געפייניגט צום טויט הדרשן ר' אריה ליב און השתדלן ר' יעקב.
א	ה. שי"ד	פערברענט ספרי-תלמוד אין רוים.
.	ה. תר"מ	געשטארבען אין קיעוו הג' ר' מאיר ליבוש מלבים.

אינהאלט.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 16.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין לאנדאן:
R. Mazin, Bookseller 100 Old,Montague Str. London, E.

אין אמעריקא:
R. Kantorowitz, 4 Rutger Str. New-York

דער „יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

צו דיזער נומער איז בייגעלעגט דאס זיבענטע בילד.

לוח „אחיאסף“ לשנת תרס"ב

☛ שנה תשיעית. ☚

שנות קיומו של לוח אחיאסף זה השנה התשיעית מעידים על ערכו וטובו ועל סגלותיו הפנימיות המחבבות אותו על קהל הקוראים. הלוח כולל ספורים, שירים, ציורים, מאמרים פובליציסתים ומדעיים, השקפות על מאורעות השנה ושאלות החיים, תולדות אנשי שם המצוינים בפעולותיהם בעבר ובהוה, תמונות וציורים נחמדים, סקירה עמוקה ומקפת משפט צדק על כל המאורעות החשובים בחיי אחינו הרוחנים בכל הארצות במשך השנה החולפת, וכו' וכו', ולהגדיל את ערך הספר הוספנו בשנה זו גליונות שלמים על עצם הספר ומדתו שנה שנה, הכוללים ענינים רבים ונכבדים, והיתה ההוספה הזאת במקום ספר מיוחד הנספח בתור תשורה.

בלוח אחיאסף תרס"ב השתתפו כמעט כל טובי הסופרים והחכמים, וזה תוכן החלק הספרותי:

ואלה התמונות אשר באו בלוח אחיאסף תרס"ב:

1) ר' זכריה פראַנקעל.
2) פרופ' מ. פיליפזאהן.
3) מאיר איש שלום.
4) אליעזר שולמאן.
5) יצחק ליבוש פרץ.
6) ד"ר איזידור זינגער.
7) היהודים בכִינָה.
8) ר' משה מונטיפיורי בימי שחרותו וזקנותו.

מחיר הלוח 1 רו"כ, עם פּארטאָ 1,30 רו"כ, מכורך 1,40 ר', עם פּארטאָ 1,70 רו"כ.

Издательство „Ахіасафъ“ Варшава ‖ Verlag „Achiasaf“, Warschau.

בע"פ: טווארדא נו' 6.

III. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 36

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:	
אסטרייך-אונגארן	—.12 קראָנען.
האלביאהריג	—.6 "
פֿירטעליאָהריג	—.3 "
דייטשלאנד	—.10 מארק.
ארץ ישראל	—.12 פֿראנק.
אנדערע לענדער	—.15 "
אמעריקא, ענגלאנד	—.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפֿעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פֿערלאג: חברת „אחיאסף“.

דער פרייז פֿיר רוססלאנד:	
גאנץ-יאָהרליך	—.6 רוביל.
האלב-יאָהרליך	—.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך	1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:	
ביים אבאנירען	— 2 רוביל
דען 1טען אפריל	— 2 "
דען 1טען אויגוסט	— 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

קראָקויא, אלול תרס"א. נומר 36 Krakau, 5 September 1901.

צו אונזערע אבאָנענטען!

מיר ערלויבען אונז צו דערמאָהנען אונזערע געעהרטע אבאָנענטען וועלכע האָבען איינגעצאָהלט נור די ערשטע 2 ראָטען — 4 ר' אז דעם 1־טען אויגוסט ד. ה. מיט נו' 30 האָט זיך געענדיגט זייער אבאָנעמענט, און מיר בעטען צו שיקען די 3־טע ראָטע — 1 רובעל, כדי עס זאָל נישט זיין קיין אויפהאלט אין דער עקספעדיציאָן פֿון די נומערן.

דעם ערשטען יולי האָט זיך געענדיגט דאָס אבאָנעמענט פֿון די אבאָנענטען וועלכע האָבען אויסגעשריעבען דעם „יוד“ פֿון 1 טען יאנואר אויף אַ האלב יאָהר און אויך פֿון די, וועלכע האָבען איינגעצאָהלט די ערשטע ראָטע — 2 רובעל פֿאר דער צייט פֿון 1־טען אַפּריל ביז ענדע יאָהר און מיר בעטען אריינצושיקען באַלד דעם רעסט געלד.

די וועלטגעשיכטע
צווייטער טהייל

דרוקט זיך און וועט אין גיכען ערשיינען און צושיקט ווערען אַלע אבאָנענטען, וועלכע האָבען פֿיר זי איינגעצאָהלט.

צו דיזער נומער לעגען מיר ביי

דאס זיבענטע בילד

און אויך די איבריגע בילדער וועלען מיר ביילעגען יעדעס צו דער רעכטער צייט.

די אדמיניסטראַציאָן.

די אסיפה פֿון רבנים אין לאדז.

מיט אַ טיעפֿען קלעמעניש אין האַרצען זעהען אונזערע רבנים ווי די פֿרומקייט אין אונזער פֿאָלק ווערט אַלץ שוואַכער, און ווי די דינים און מנהגים, מיט וועלכע עס איז דורכגעוועבט דאָס גאַנצע יודישע לעבען, פֿערלירען פֿון טאָג צו טאָג אַלץ מעהר זייער הייליגקייט. גלייך מיט די רבנים טרויערען אַלע, ווי צוזאַמען מיט דער פֿרומקייט פֿאַלט אין אונזער פֿאָלק די ריינקייט און פראָסטקייט פֿון לעבען, ווי די גוטע, אַלטע מדות ווערען אַלץ זעלטענער און ווי די ליעבע צו דער תורה און צום לערנען, וואָס האָבען אויפגעהאַלטען דאָס געטליכע פֿייער אין דער יודישער נשמה, ווערט וואָס ווייטער אַלץ מעהר אויסגעלאָשען.

אַזאַ צושטאַנד דאַרפֿען אונזערע רבנים ניט צוזעהן קאַלטבלוטיג, און עס איז אויך דערום קיין וואונדער ניט, אַז פֿון צייט צו צייט הויבט זיך טאַקי ביי זיי אָן צו ריהרען עפּיס אין האַרצען אַ געפֿיהל, וואָס טרייבט זיי טהון חאָטש וואָס עס איז פֿאר די פֿערבעסערונג פֿון מוסר און מדות פֿון אונזער פֿאָלק. אַזאַ ריינעס און גוטעס געפֿיהל האָט אויך איצט אַרויסגערופֿען די אסיפה פֿון רבנים אין לאָדז.

ליידער אָבער זענען אונזערע רבנים צו ווייט פֿון לעבען. פֿערשלאָסען אין די ד' אמות פֿון הלכה, זעהען זיי ניט, וואָס עס טהוט זיך אַרום זיי, און פֿערשטעהען אויך ניט די סבות פֿון די פֿאַקטען, וועלכע ציהען זיי אַרויס פֿון זייער אבגעשלאָסענקייט און רופֿען זיי אַרויס צו אַ וועלכער ס'איז אַרבייט אין פראַקטישען לעבען.

אונזערע רבנים קענען ניט אונטערשיידען דאָס מוסר'דיג, ריינעס לעבען פֿון פֿרומקייט. צניעות, עהרליכקייט, יודישקייט און פֿרומקייט זענען פֿאר זיי איינס. אין זייער אונוויסענהייט פֿערשטעהען זיי ניט, ווי מען קען פֿיהרען אַ מוסר'דיגעס לעבען אויך אָהן די פֿרומקייט, ד. ה. אָהן די ערפֿילונג פֿון די אַלע פֿאַרגעשריבענע דינים און מנהגים. אמת, פֿאר די רבנים דאַרף אויך די פֿרומקייט זיין זעהר טייער, און זיי ווי פֿרומע, איבערציינגטע יודען דאַרפֿען אויך זעהן צו פֿערשטאַרקען די פֿרומקייט אין פֿאָלק; זיי טאָרען אָבער אויך ניט זיין גלייכגילטיג צו דער פראַגע, ווי צו פֿערבעסערען דאָס מוסרדיגע לעבען פֿון פֿאָלק אָהן די פֿרומקייט, די יודישקייט אָהן דאָס אָבהיטען פֿון די פֿיעל דינים און מנהגים, ווייל דער ריינער מוסר איז אויך אָהן די פֿרומקייט אַ צו וויכטיגער טהייל פֿון אונזער תורה און ווייל דער מוסר אליין איז שוין אַ צו וויכטיגע קראַפֿט, וואָס האַלט אויף דאָס געזונד און די כחות פֿון פֿאָלק, עס מאַכענדיג אַלץ איידעלער און בעסער. די רבנים זעהען ניט, ווי שווער עס איז אויפֿצוהאַלטען די פֿרומקייט, וועלכע די נייע צייט גראָבט אַלץ מעהר אונטער, און זעהען ניט, ווי די ריינע זיטליכקייט און יודישקייט קענען אויפֿגעהאַלטען און געשטיצט ווערען אויך ביי דער נייער צייט מיט דער קלענערער פֿרומקייט. צוזאַמענבינדענדיג תמיד אין איינעם די פֿרומקייט מיט די ריינע מדות, פֿערלירען די רבנים אין זייער ארבייט די הילף פֿון די פֿרייע, געבילדעטע קלאַסען, וועלכע קענען פֿעראינטערעסירט ווערען מיט דער פֿערבעסער־

רונג פֿון די מדות אין פֿאָלק און ניט מיט דער פֿערשטאַרקונג פֿון פֿרומקייט; זיי פֿערלי״ען אויך זייער ווירקונג אויף די מיטעלע און נידרינע קלאַסען, וועלכע קענען ערצויגען ווערען צו אַ ריינערען, אָבער ניט צו אַ פֿרומערען לעבען.

טהייל רבנים זעהט גאַנץ גוט, ווי שווער עס איז זיי צו מאַכען דאָס פֿאָלק פֿרימער. פֿיעל פֿון זיי האָבען אויך אין דעם אין גאַנצען פֿערלאָרען יעדע האָפֿנונג, און ניט איינזעהענדיג די מעגליכקייט ווי צו פֿערשטאַרקען די פֿרומקייט, שטעהען זיי פֿון ווייטען פֿון אַלץ, וואָס שפּיעלט פֿאַר זיי זיך פֿאַר אין לעבען פֿון פֿאָלק, זיי שטעהען און קוקען, ווי עס פֿאַלט די פֿרומקייט, ווי דער גלאַנץ פֿון רוחניות און הייליגקייט, מיט וועלכער עס איז אַריבערגעצויגען געווען דאָס יודישע לעבען, ווערט אַלץ מעהר פֿערדונקעלט, ווי דאָס פֿאָלק ווערט אַלץ מעהר אָבגעריסען פֿון דער תורה, ווי די ריינע מדות ווערען אַלץ זעלטענער און ווי די צניעות ווערט וואָס ווייטער אַלץ מעהר אונטערגעגראָבען. ווען זיי וואָלטען אָבער געוואוסט, אַז די יודישקייט בעשטעהט ניט נור אין פֿרומקייט אַליין, אַז יודישקייט איז אויך ליעבע צום יודישען פֿאָלק, אַז יודישקייט איז אויך ליעבע צו דער יודישער תורה און צו דעם ריינעם מוסר, וועלכען עס האָבען אונז געלערנט אונזערע נביאים און חכמים, — וואָלטען די אַלע פֿון דער ווייטענס שטעהענדיגע רבנים געפֿונען פֿאַר זיך גענוג ניצליכע אַרבייט, כדי צו שטאַרקען אין פֿאָלק דאָס רוחניות און די יודישקייט, וואָס דאַרף פֿאַר זיי זיין גענוג טייער אויך אָהן די פֿרומקייט.

אַנדערע רבנים ווייטער, וואָס פֿיהלען אין זיך מעהר כח צו טהון און צו אַרבייטען, זעהען ניט, אַז ניט דאָס יודישע לעבען אַליין איז שולדיג אין דעם פֿאַלען פֿון פֿרומקייט. זיי ווייסען ניט, אַז די פֿרומקייט פֿאַלט איצט אויך ביי אַלע אַנדערע פֿעלקער, און אַז די יודען, וואָס ווערען דורך זייער לעבען אַלץ מעהר צוזאַמענגעבונדען און צוזאַמענגעקניפּט מיט אַנדערע פֿעלקער, קענען ניט פֿרום זיין, בעת די פֿרומקייט ווערט אָבגעשוואַכט אומעטום אויף דער גאַנצער וועלט. ביי דעם בעסטען ווילען און ביי דער גרעסטער קראַפֿט וועלען די רבנים אין דעם פּונקט גאָר נישט קענען אויפֿטהון, דען פֿערשטאַרקען איצט די פֿרומקייט הייסט מלחמה האַלטען מיט ווינדמיהלען. עס איז ניט אין דער יכולת פֿון מענשען צו פֿיהרען דאָס לעבען אין איין אַנדער וועג, אין וועלכען עס ציהט דער גאַנצער שטייגער פֿון דעם איצטיגען פֿיהלען און דענקען.

די רבנים אָבער ווייסען דאָס ניט און זוכען — אויף אַלע וויילע נייע שונאים, אין וועלכע זיי זעהען די סבה פֿון דער גרעסערער פֿרייהייט אין די ענינים פֿון פֿרומקייט. מיר זאָגען דאַ דווקא ניט אין די ענינים פֿון אמונה, ווייל ניט די אמונה איז אין נעפֿאהר, ניט זי האַלט ביים פֿאַלען, נאָר די פֿרומקייט, די אויסערליכע ערפֿילונג פֿון די מצוות, וואָס זענען נור נוגע דאָס שייכות פֿון מענשען צו גאָט.

ניט פֿערשטעהענדיג דאָס אַרומיגע לעבען און ניט וויסענדיג די בעדייטונג פֿון די בעוועגונגען אין איהם, זעהען זיי נור, ווי די פֿרומקייט ווערט אַלץ שוואַכער. דאָס שטעהט פֿאַר זיי פֿעסט און זיכער. זוכענדיג אָבער די סבה, וואָס האָט דערצו גורם געווען, בלייבען זיי שטעהען ביי דעם ערשטען בעסטען פֿאַקט, וועלכער וואַרפֿט זיך זיי אין די אויגען. און אַזוי זענען פֿאַר סבות, וואָס האָבען געשוואַכט די פֿרומקייט, פֿריהער געוואָרען אין דער פֿאַנטאַזיע פֿון די רבנים די חבת־ציון, דערנאָך דער קולטור־ציוניזם און איצט אויף דער אסיפה אין לאָדז די נייע מעטאָדעס אויף לערנען העברעאיש!

פֿעלעטאָן.

אין בויבעריק.

אויף אַ דאַטשע.

(בילדער, טיפּען, בעגעגענישען, צרות און פֿערגעניגען).

פֿון

שלום־עליכם.

יט.

[דאָס אָבקומעניש. — חדושים פֿון „זעכס און זעכציג“ און פֿון „סטוקעלקע“ — ווי אַזוי עס ווערט געמאַכט איין „אַפּיס“ פֿון אַ „אימעניע“. — דער יאַהופּעצער טראַמוואַי. —]

די בויבעריקער דאַטשניקעס, וואָס פֿאַהרען אַלע טאָג אין שטאָדט אַריין, האָבען אַ פּנים שטאַרק פֿערזינדיגט פֿאַר׳ן רבונו של עולם, מחמת זיי זענען פֿער׳משפּט געוואָרען זיי זאָלען פֿאַר זייערע גרויסע זינד אָבקומען אויף ד ע ר וועלט, לעבעדיגערהייד זיך פּרעגלען אין גיהנום, זיך בראָטען און ברענען אַ גאַנץ טאָג אין שטאָדט אויף דער היטץ, אַרומלויפֿען ווי די פֿערסמ׳טע מייז הין און צוריק אָנגעלאָדען מיט פּעקליך, בינדליך און פּאַפּירענע פּעדליך, עסען מכות, ניט שלאָפֿען, שטענדיג קוקען אויפֿ׳ן זייגער, לעבען אין פּחדים, ציטערען מע זאָל חלילה ניט פֿערשפּעטיגען צום באַהן...

נאָר אַז מע קומט זיך צונויף צווישען מענשען, בעדאַרף מען זיך בעריהמען מיט דער דאַטשע, אַז ס׳איז גאָר איין אַנטיק אין דער וועלט: דער עיקר איז די „לופֿט“; די „לופֿט“ איז מחיה נפֿשות, איין אמת׳ער גן־עדן!

און זיי זענען שוין אַזוי געוואוינט געוואָרען מיט׳ן דאַזיגען „גן־עדן“, אַז זיי מיינען שוין, אַז סע קומט זיי טאַקי... זיי בעקלאָגען זיך שוין גאָר ניט, זיי זענען ווי די פֿער׳משפּט׳ע אַרעסטאַנטען, וואָס ווייסען אַז זיי מוזען אָבזיין זייער שטיקיל צייט, איבערקומען דעם זומער — וואָס זאָל מען טהון? זיי זענען דעריבער זעהר צופֿריעדען, אַז נאָר העלפֿט זיי, זיי פֿערכאַפּען חאָטש איין אָרט אין וואַגאָן — דאָס איז אַזאַ גליק, וואָס ניט איטליכער קען דערצו גרייכען. מען בעדאַרף זיך שלאָגען איבער איין אָרט און מע בעדאַרף טאַקי האָבען אַ שטיקיל הצלחה אויך; וואָרום אַמאָל מאַכט זיך, איהר האָט שוין גוט מלחמה געהאַלטען, קוים מיט צרות איינגענומען דאָס אָרט, קומט צו נעהן איינער אַ גלות מיט לאַנגע וואָנצים, איהר ווייסט ניט צי ס׳איז אַ יוד צי אַ כריסט, און בעט אייך איהר זאָלט זיך מטריח זיין — פּאַזוואָלט וואַס פּאָבעזפּאָקאָיט *) !...

דער וואַגאָן, וואוהין איך האָב מיך אַריינגעכאַפּט, איז געווען אָנגעשטויסען מיט בויבעריקער דאַטשניקעס; אַ סך זענען געזעסען און נאָך מעהר זענען געשטאַנען מחילה אויף די פֿיס. דער עולם האָט זיך צושלאָגען אויף רעדליך און מע האָט געשמועסט פֿון געשעפֿט: דער פֿון די ביינק, די ביינק זעצען אָן; דער פֿון וועכסעליך, ער האָט אַ גוט וועכסעלי.

— וואָס ווערט אָנגערופֿען ביי אייך אַ „גוט“ וועכסעלי? פֿרעגט איינער.

— אַ גוט וועכסעלי? ענטפֿערט איהם דער אַנדערער — הייסט אַזאַ וועכסעלי, וואָס האָט געחתמ׳ט אַ „בטוח“, נאָר אַזאַ „בטוח“, וואָס האַלט ביי אָנזעצען, איהר פֿערשטעהט?... ביי אַזאַ וועכסעלי קען מען גוט פֿערדינען!... אָט האָב איך ערשט נעכטען געמאַכט צוויי וועכסעליך אַזעלכע, און דווקא אין וואַלד ליגענדיג אין האַמאַק!

— ס׳איז בלאָטע! ענטפֿערט איהר יענער — וואָס פֿערדינט מען ביי וועכסעליך? פֿערדינען פֿערדינט מען ביי צוקער! אָט האָט נעכטען יענקעלי „געמאַכט“ הונדערט טויזענד פּוד צוקער.

---

*) זייט זשע מוחל!

איז עס ניט טרויעריג, איז עס ניט קיין חרפה, ווען עס געפינען זיך איצט רבנים, וועלכע זוכענדיג מיטלען ווי צו פערשטארקען די פרומקייט אין פאלק, שטעלען זיך אב אויף חרמות געגען די נייע מעטאדעס, וואס ווילען נור זיין צוגעפאסט צום שכל פון קינד און וואס האבען נור דעם איינציגען צוועק: דורך ווינציגער צייט און דורך קלענערערע אנשטרענגונגען צו בעקאנען די קינדער מיט דער העברעאישער שפראך. ווער פון די יודען, וואס האט נור א גלייכען שכל, וועט גלויבען צוגלייך מיט די רבנים, אז אין די מעטאדעס ליגט דער ווארצעל פון דער סכנה, וועלכע די רבנים זעהען פאר די פרומקייט פון אונזער פאלק?

מיט דעם ארויסטרעטען געגען אזוינע זאכען, וועלכע ווערען וועגען זייער גלייכקייט אנגענומען ביים פאלק, שאדען די רבנים נור זיך אליין, ווייזענדיג דערמיט, ווי ווייט זיי שטעהען פון לעבען און ווי וועניג זיי פערשטעהען דעם נוצען פון פאלק.

ווען די רבנים האבען ווייטער אויף זייער לאדזער אסיפה ארויסגעוויזען זייער אונצופרידענהייט מיט די נייע למודים (דערמיט זענען געמיינט די אלגעמיינע וויסענשאפטען), ווייזען זיי נור, אז זיי שטעהען הינטער זייער פאלק, און דורך דעם אליין קענען זיי שוין ניט זיין זיינע פיהרער און לעהרער ווי אין די אמאליגע צייטען. דאס פאלק איז אין די לעצטע יאהרען אויפגעוואקסען. אמת, דאס וואקסען פון פאלק איז געווען ניט שטענדיג גלייך און שען, אבער עס איז דאך אויסגעוואקסען, און עס דארף דערום איצט האבען בעסערע פיהרער און געניטערע לעהרער.

ווען מיר לעגען א קליינעם ווערט אויף די תקנות פון דער לאדזער אסיפה איבער די מיטלען ווי צו פערשטארקען די פרומקייט, ווייל מיר גלויבען ניט אין זייער מעגליכקייט; ווען מיר האלטען די תקנות פון דער לאדזער אסיפה איבער ערציהונג אויך פאר שעדליך, ווייל די נייע מעטאדעס זענען דאך בעסער פאר די אלטע, ווייל די נייע למודים זענען דאך נייטהיג און ווייל די רבנים קענען דאך ניט זיין די משגיחים איבער'ן חנוך, דען זיי זענען קיין לעהרער ניט, — מיינען מיר אבער דאך ניט. אז די רבנים האבען שוין איצט גאר ניט וואס צו טהון, חוץ פרום צו זיין פאר זיך אליין און צו פסקנ'ען שאלות. אדרבה, ביי זייער נאהנטקייט צום פאלק, ביי דעם נוטען נאמען, וועלכען זיי האבען אפט אין זייערע קהלות, וואלטען זיי אויך איצט געקאנט ברייננען פיעל נוצען, ווען זיי וואלטען שטארקער געפיהלט אין זיך א התחייבות צו ארבייטען פאר דאס פאלק, ווען זיי וואלטען אליין העכער געשטאנען און בעסער פערשטאנען די ארבייט, וועלכע ווערט איצט פערלאנגט פון זיי.

צו דער ניצליכער ארבייט געהערט דאס שטארקען די ליעבע און אכטונג צו דעם יודישען נאמען און צום יודישען פאלק. צו דער ניצליכער ארבייט געהערט ווייטער די פערבעסערונג פון די מדות אין פאלק, איהם צו לערנען ליעב צו האבען ארבייט, צו לעבען עהרליך און פראסט. די רבנים וואלטען דורך זייער ארבייט געקאנט פערבעסערען אלע ענינים פון זייער קהלה, זיי וואלטען געקאנט און געדארפט זארגען פאר די בעסערע ארדענונגען אין די שולען און אין בתי־מדרשים, אין די יודישע צדקה־חברות, און שטארקען דאס אינטערעס צו אלע כלל־זאכען.

פון דעם אלעם רעדען גאנץ וועניג די תקנות, וואס זענען אנגענומען געווארען אויף דער לאדזער אסיפה, נור איינינע פונקטען געפינען מיר אין זיי, וועלכע מיר האלטען אויך פאר וויכטיג, און דאס

— יענקעלי האט „געמאכט" הונדערט טויזענד פוד צוקער? — טהוען א פרעג עטליכע מיט אמאל ווי דערשראקען — ווי טהייער? ווער האט געקויפט? ווער האט פערקויפט? הארעטאוונענקע..... טערעשטשענקע.... בראצקי... בראצקי... בראצקי...

און עס געהט אוועק א לאנגער שמועס פון צוקער, און מע רעכענט אויס וויפיעל יענקעלי מיט דער חאליאסטרע האבען היינטיגען חודש "געמאכט" צוקער.

— איך האב מורא אויב ניט זעכס מאל הונדערט טויזענד פוד, דער רוח זאל זיי נעהמען! — זאגט איינער.

— איך האב מורא אויב ניט מעהר! — זאגט דער אנדערער מיט א זיפץ — זיי זאלען דאס נור אויסקריינקען, רבונו של עולם!...

און דארט, אביסיל העכער, זיצען די „מאכערס" אליין און שמועסען פון צוקער, צי ס'וועט זיין טהייער, צי ס'וועט זיין וואלוועל. איטליכער זאגט זיין מיינונג, געוויינטליך, פונקט דער היפך וואס יענער זאגט, און מע הויבט אן קריטיקירען דעם מיניסטער, וואס ער לאזט ארויס אזוי ווינציג צוקער אויפ'ן מארק. איטליכער בעווייזט זיין חשבון, און איטליכער זאגט, אז ווען ער זאל זיין מיניסטער וואלט ער בעסער געמאכט.....

*

נאר נישט אלע וואס זיצען אין וואגאן אינטערעסירען זיך מיט וועכסעליך, מיט ביינק און מיט צוקער; פאראן אזעלכע וואס רעדען נאר פון „עפים אנדערש".

— אט וועל איך אייך דערצעהלען א שענע זאך — זאגט איינער — מיר האבען נעכטען געשפיעלט אין „זעכס און זעכציג" פון גאנץ פריה ביז זייגער 2 ביינאכט; ס'איז מיר נישט געגאנגען די קארט. זאל זיך גאט שומר ומרחם זיין! קויף איך, ווער איך בעגראבען; קויף איך ניט, ליגט נאלד! דערווייל טרעפט זיך, עס קומט מיר אן דאס קערטיל, דינג איך מיך אין טאג אריין! הקצור מע האט מיך אריינגעטריבען אין אלף הששי אריין, אזוי גרויס ווי הונדערט פינף און פערציג! וואס האב איך געהאט? איך האב געהאט, הערט זשע, מלך־אייבער־מלכה־ניינטיל פיק, און טויז־אייבער־מלכה־טרעף. איז זיך מישב די „ערשטע האנד", הער רוח זאל זי נעמען, און געהט ארויס מיט'ן קעניג טרעף. לייג איך דאס צעהנטיל, שלאגט מען מיר איבער מיין וואלעט קאזיר, און איך בלייב אהן איינס, און שטעל א רעמיז! ווי געפעלט אייך אזא שלאק? איך האב געמיינט, איך וועל זיך א מעשה אנטהון! פונקט הונדערט פיער און פערציג, ווי אין אפטהייק!

— שאט! — איך וועל אייך בעסער דערצעהלען וואס איך האב געהאט! — רופט זיך אן נאך איינער; מיר זיצען איין מאל בקאמפאניע און מיר שפילען אין „סטוקעלקע"; ווינטער איז דאס געווען, אום חנוכה, פונקט צום פינפטען ליכטיל; פערגלוסט זיך מיר געהן „בלינד" "א־לא־לייב"; און קויף מסתמא "שרגא" און ווער בעגראבען. איז דאכט זיך גוט? ווער איך אין כעס און געה נאך אמאל "א־לא־לייב". און קויף ווידער אמאל "שרגא" אויף א רעמיז! בקצור איך האב זיך צוהיצט און האב געפטר'ט, א קערביל זעכציג, און האב דעמאלט אנגעשאלטען רב לייבעלין, ס'זאל נאר פאלען אין יב ארייו!.....

— זייט זשע מוחל, וואס איך וועל אייך פרעגען — רופט זיך אן א יודיל מן הצד — איך בין אליין א זוועניראדקער; מע שפיעלט ביי אונז אין זוועניראדקע אויך אפטליך אין "סטוקעלקע"; דאס הייסט מיר שפיעלען אין אלע שפיעלען, נאר מעהרסטענטהייל שפיעלען מיר אין "סטוקעלקע", איך בעט אייך, מאכט מיך קלאהר, וואס הייסט דאס געגאנגען "א־לא־לייב"?

— "א־לא־לייב" ווייסט איהר ניט וואס הייסט? — ניט. איהם צו פערשטעהן איינער פון דער קאמפאניע — אט וועל איך אייך קלאהר מאכען: ביי אונז אין יעהופעץ איז פאראן איינער א געוויסער לייב, א "גוטער ברודער", א קאכלעפיל אין שטאדט; האט ער געמאכט א תקנה, אז מע שפיעלט אין "סטוקעלקע", און איינער למשל געהט "בלינד", און דער אנדערער "געזעהען", געהט די לעצטע האנד אויך "בלינד", ווערט דאס אנגערופען "א־לא־לייב". היינט פערשטעהט איהר שוין דעם שכל?

זענען די פונקטען, וואָס בעציהען זיך אויף די פערברייטונג פון תורה אין פאָלק.

עס איז געוועזען אַ צייט, ווען אַלע אין פאָלק האָבען געלערנט. מען האָט געלערנט תנ״ך, מען האָט געלערנט משניות, עין יעקב, מדרש, גמרא. יעדער פלעגט פון זיין אַרבייט אָברייסען אַפּאָר שעה אין טאָג און מען פלעגט צונויפקומען אין בתי־מדרשים לערנען. קיינער האָט אין דעם לערנען ניט געזוכט פאַר זיך קיין תכלית, דאָס לערנען לשמה האָט איבערגעצויגען איבער דאס לעבען אַ גלאַנץ פון הייליג־קייט און געגעבען אויך דעם אָרימען, דערשלאָגענעם יודען די העכסטע גייסטיגע פערגעניגען און בעפרידיגונג. אין דעם לערנען האָט דער יוד תמיד געפונען אַ טרייסט אויף זיין ביטערעס לעבען, אין דעם לערנען האָט ער געשעפּט די גייסטיגע קראַפט, מיט וועלכער ער האָט געקאָנט גרינגער איבערטראָגען זיין ביטערען און שווערען מזל. דאָס לערנען האט אויפגעהאַלטען און געשטאַרקט אומעטום די יודישקייט, וועלכע איז ניט געווען פערחתומ׳ט אין טויטע ספרים, נאָר וועלכע האט גע־לעבט און איז געוואַקסען אין פאָלק. דורך דאָס לערנען איז דאָס פאָלק שטענדיג געשטאַנען אין צובונד צו אונזערע גרויסע נביאים, תנאים און רבנים, און די הויכע זיטליכקייט פון די בעסטע מענשען פון אונזער פאָלק איז שטענדיג געשטאַנען ווי א לעבעדיגער מוסטער פאַר די אויגען פון יעדען יודען.

איצט אָבער זעהען מיר ווי דאָס לערנען ווערט אַלץ זעלטענער, ווי די תורה, גמרא און מדרש ווערען אַלץ ווייטער פון פאָלק און ווי דאָס לעבען פון דער יודישער נשמה ווערט דורך דעם אַלץ אָרימער און נידריגער.

מיר הערען דערום נור מיט פרייד, ווען די רבנים ווילען באמת אָנהויבען צו זאָרגען פאַר די פערברייטונג פון תורה אין פאָלק און ווען זיי ווילען גרינדען ישיבות און חברות פון בעלי־בתים און פון פראָסטען עולם צו לערנען תנ״ך, גמרא און מדרש. יעדער וועט זיי פאַר זייער דאָזיגע אַרבייט נור דאַנקען, ווייל דערמיט וועלען זיי שטאַר־קען אַ שטיק יודישקייט, וואָס איז פאַר אַלעמען טייער. זאָלען נור די רבנים וויסען, אַז יודישקייט איז ניט פרומקייט אַליין, אַז יודישקייט איז, ווי מיר האָבען פריהער געזאָגט, אויך די ליעבע צום יודישען פאָלק, אז יודישקייט איז אויך די אַרבייט צו מאכען דאָס יודישע פאָלק געזינ־טער, איידעלער און בעסער. זאָלען נור די רבנים פערווענדען מעהר קראַפט אויף צו פערשטאַרקען יענע זייטען פון יודישקייט, וואָס קע־נען אויך איצט לעבען און וואַקסען, ווי זיי ווען גלייך זעהן, ווי שען עס וועט זיין די פרוכט פון זייער אַרבייט, פאַר וועלכע עס וועט זיי בענטשען דאָס גאַנצע פאָלק.

י. ל.

יודישער דלות אין אדעס.

(איינדריקע און בעאָבאַכטונגען).

VI.

אַ קליינע הילף און שטיצע בעקומען פיעל אָרימע עלטערן פון קינדער, וועלכע פון דער יוגענד אָן האָרעווען שוין, אום צו פערדיע־נען אַ איבריגען גראָשען פאַר זייער אומגליקליכע הויזגעזינט. דאָס פאַמיליען־לעבען איז נאָך ריין, שטאַרק און פעסטגעבונדען ביי די יודישע פראָלעטאַריער. צערטליכע ליעבע צו קינדער און גרויסע איבער־געבענקייט צו עלטערן—איז צו זעהן כמעט אין יעדען יודישען אָרימע

— נו? — פרעגט דער זוועניראָדקער און ציהט אוים דעם האַלז—איז דאָס טאַקי עפּים אַ סגולה?

— אַזאַ יאָהר אויף לייבען! — ענטפערט איהם יענער, און דער גאַנצער עולם לאַכט.

*

שטיל אין אַ ווינקעלע, האָבען זיך פערקלויבען צוויי יודען, איינער אַ רויטער, דער אַנדערער אַ שוואַרצער. דער רויטער האָט פערריסען דאָס היטעלי אַרויף, די אַרביל פערקאַטשעט, קוקט דורך אַ בריל, שוויצט און רעדט, דער שוואַרצער האַלט אַ שטיפטיל מיט אַ ביכעלי און שרייבט:

דער רויטער: פערשרייבט זייט מוחל אַ אימעניע אין חאַרסאָ־נער גובערניע...

דער שוואַרצער: אין חאַרסאָנער וועט ניט געהן. איך בעדאַרף האָבען אין פאָדאָליער גובערניע.

דער רויטער: שרייבט אין פאָדאָליער גובערניע אַזוי גרויס ווי דריי־צעהנהונדערט דעסיאַטין ערד.

דער שוואַרצער: דרייצעהנהונדערט דעסיאַטין איז ווינציג.

דער רויטער: שרייבט זשע אכצעהנהונדערט דעסיאַטין.

דער שוואַרצער: אַכצעהנהונדערט איז אויך ווינציג, איך בעדאַרף האָבען ס׳זאָל זיין כאָטש דריי טויזענד.

דער רויטער: שרייבט זשע דריי טויזענד פיער הונדערט דעסיאַטין ערד "טשאָרנאָזיאָם"...

דער שוואַרצער: הוילע ערד טויג מיר ניט, איך בעדאַרף האָבען אַביסיל וואַלד אויך.

דער רויטער: בתוכם איז פאַראַן זעכס הונדערט דעסיאַטין וואַלד.

דער שוואַרצער: זעכס הונדערט איז ווינציג, איך בעדאַרף האָבען לכל הפחות טויזענד דעסיאַטין וואַלד. מיין פריץ, פערשטעהט איהר, האָט ליעב וואַלד.

דער רויטער: מיין איך טויזענט צוויי הונדערט דעסיאַטין וואַלד...

דער שוואַרצער: וואָסער וואַלד זאָל איך שרייבען?

דער רויטער: וואָסער וואַלד? סאָסנע וואַלד, דער אמת׳ער סאָסנע וואַלד, וואָס מע פרעגט אויף איהם! סאָסנע גרויסע, גלייכע, איינס און איינס! איהר האָט נאָך אַזעלכע סאָסנע, גלויבט מיר, ניט געזעהען!

דער שוואַרצער: סאָסנעס טויג מיר ניט; איך בעדאַרף האָבען דעמב.

דער רויטער: טפו! איך מיין טאַקי דעמב! די בעסטע, די גרעסטע דעמבעס! אַרזי לבנון! יעדער דעמב איז אַזוי גרויס אַז ס׳איז אומעגליך איהם צו האַקען.

דער שוואַרצער: און אַ הויף איז פאַראַן אין דער אימעניע? מיין פריץ בעדאַרף אַ הויף און אַ שענעם הויף.

דער רויטער: נאָך אַ מין הויף! אַ הויף צו אַ הויף איז ניט גלייך. פערשרייבט זייט מוחל אַ פאַלאַץ פון עטליכע און צוואַנציג חדרים, וואָס זאָג איך? פון עטליכע און דרייסיג! איהר מעגט שרייבען אַלע פערציג עלי ועל צוארי.

דער שוואַרצער: און אַ טייך? מיין פריץ האָט ליעב ס׳זאָל זיין ביי דער אימעניע אַ טייך.

דער רויטער: נאָך אַ מין טייך! אַ גרויסער, אַ טיפער, מיט פיש אַ סך! אָט איז די אימעניע, אָט איז די טייך (ער בעווייזט איהם אויף דער האַנד וואו איז די אימעניע און וואו איז דער טייך).

דער שוואַרצער: ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין? מיין פריץ וויל עס זאָל זיין נאָהענט צו אַ באַהן.

דער רויטער: נאָך אַ מין נאָהענט! שרייבט אַ האַלב ווערסט, וואָס זאָג איך אַ האַלב ווערסט? אַ פערטיל ווערסט, עטליכע טריט פון דער סטאַנציע; אָט איז די סטאַנציע, אָט איז די אימעניע (ער בעווייזט איהם אויף דער דלאָני וואו די אימעניע איז און וואו איז די סטאַנציע).

שאַט, מיר זענען שוין באַלד אין יעהופעץ, רופט זיך אָן איינער פון דער "חברה" און חאַפּט זיך אויף פונ׳ם אָרט און איז אָנגעברייט לויפען פערחאַפען איין אָרט אינ׳ם טראַמוואַי, און נאָך איהם דער גאַנצער עולם.

שטיביל. יונגע קינדער (אפט מאל פון 10־11 יאהר) ארבייטען שוין אין דער פרעמד, אויף פאבריקען—ארבייטען מעהר ווי זייערע קליינע כחות, האטש עטוואס צו פערגרינגערען דאס שווערע לעבען פון די עלטערן.

דער איינציגער נחת דעם ארימאן'ס זענען די קינדער. אויף זיי איז די גאנצע האפענונג. אין די קינדערס נוטען מזל וועלען זיי אויך אויפגערעכט ווערען... אבער ווי גרויס זייערע יסורים און עגמת־נפש איז, זעהענדיג ווי פון זייער איינציגער האפענונג איז גאר נישט געווארען, א חלום, א רויך, ווי דערזעלבער שלים־מזל וואס לאזט ניט אב א טריט זיי, יאגט זיך נאך אויך נאך די קינדער זייערע. ס'איז א גוטער „נחת" פאר עלטערן צו זעהן, ווי זייערע צעהן־צוועלף — יאהריגע קינדער ארבייטען 15 שעה אין מעת־לעת, הארעווען מיט די לעצטע כחות און ווערען אויסגעמאטערט, בלאס, שוואך, אבגעלעבט פאר דער צייט!...

קינדער־ארבייט איז זעהר ענטוויקעלט אין אדעס, און צו בענוצען זי זענען פארהאן זעהר פיעל בעלנים. אין פיעל הינזיכטען איז אזא בילינע ארבייט־קראפט זעהר בעקוועם—א טאצעצניק'ס א מיידיל, א קליינס פון 9 יאהר איז א דינסט און בעקומט א רובל א חדש. א סטאראושציק'ס א יונגיל פון 10 יאהר דינט ביי א טאפעטענציהער פאר 3 רובל א חדש. ער ארבעט פון 6 אין דער פריה ביז 9 פון אוונד, אין סעזאן־צייט — ביז 12 אין דער נאכט. א קליין מיידיל פון 12 יאהר, א קוישען־ארומטרעגנער'ס א טאכטער, ארבעט ביי א זאקען־מאשין און בעקומט 2 רובל א חדש, נאך א מיידיל פון 10 יאהר, א אלמנה'ס א טאכטער, ארבעט אין א טאבאק־פאבריק פאר $1\frac{1}{2}$ רובל א חדש. זי רעכענט זיך אלס שילערן און שוין אנדערהאלבען יאהר ווי זי ארבעט פאר אזא קליינעם נעהאלט. א אנדער אלמנה'ס א מיידיל פון 11 יאהר ארבעט ביי זיך אין שטוב פאר די גילזען־פאבריק און ארבעט אויס אין 14 שעה 8 קאפ'. (פאר 1000 גילזען). *)

גילזניצעס זענען דא זעהר פיעל. מיט דער ארבייט זענען בעשעפטיגט דערהויפט יונגע מיידליך. די מלאכה איז א לייכטע און פאדערט נישט קיין צייט און מיה זי אויסצולערנען. מאטעריאל נעהמט מען אין פאבריק געבענדיג איין ערבות און פאר 1000 אויסגעמאכטע גילזען בעקומט מען 8 קאפ'. א גרויסע ארבייטערן מאכט אויס 2000 א טאג, א קליינע—טויזענד אדער אנדערהאלבען. ארבייטענדיג ביי זיך אין דער היים, אהן שום השגחה פון דער אינספעקציע, זיצען זיי ביי די גילזען ביז 16־18 שעה אין מעת־לעת. אויף מיין פראגע „ווען הויבט איהר אן אייער ארבייט?"—האט מיר א גילזנעצי, א מיידיל פון א יאהר 17, איראניש געענטפערט: „קיין מאל נישט".— „ווען ענדיגט איהר די ארבייט?" — אויך קיין מאל נישט"... און דאס איז אמת. מען ארבייט כסדר, גאר אהן א אויפהער, איינשלאפענדיג ביי'ן טיש איבער די גילזען.

אבער נישט אלע האבען צו געבען דעם פאבריקאנט א ערבות פאר דאס מאטעריאל און מוזען אנקומען צו זייערע בעקאנטע, וואס ארבייטען שוין אין דער פאבריק. זיי נעהמען מאטעריאל ביי די בעקאנטע און ארבייטען דעם טויזענד שוין בילינער ווי 8 קאפ'. אין דערזעלבער צייט ווערט א ארבייטער אויך א אונטערנעהמער, א בעל־הבית, און א בערויבטער בערויבט ווייטער. אזעלכע טרויעריגע פעלע האבען מיר פיעל מאל געזעהן אין די ארימע קווארטאלען.

*) פאקטען פערשריבענע אין מיין קווארטאל.

פערהאפען איין ארט אינ'ם טראמוואיי איז נאך מעהר בריה'שאפט ווי פערהאפען איין ארט אויפ'ן באהן. דא ווערט א געלויפעריי מיט א שפרונגעריי איבער קעפ, — ערדטריטעניש! דא קוקט מען שוין ניט אויף קיין כבוד. א יוד, א כריסט, מיט וואנצים, אהן וואנצים; ער מעג זיין אפילו א דאמע שטיקט מען זי און מע קוועטשט זי אזוי צענויף, אז עס געהט איהר שעור ניט ארויס די נשמה; אדער אויב זי זיצט, ועצט מען זיך איהר אויפ'ן שויס, און לאז זי פרובען זאגען, אז זי וויל נ'ט... דא בעדארף מען היטען קעשענים, און דעם זייגער איז גלייכער לאזען אין דערהיים. אז איהר וועט פאהרען אין יעהופעץ אויפ'ן טראמוואיי מיט א גילדענעם זייגער (ער מעג זיין א זילבערנער איז אויך נישקשה) וועט איהר האבען, איך בעט איבער אייער כבוד א פייג ניט קיין זייגער...

(פארטזעצונג קומט)

געזונד קען מען ווערען אין דער היים אויך.

(פארטזעצונג).

פאר רייכע יודען איז דאס אפשר נישט זעהר וויכטיג, ווייל זיי קענען לעבען ברחבות אפילו אין אויסלאנד אויך, הנם נישט נור געלד זאכען שפילען דא א ראלע, ס'איז נאך דא א מאראלישע זייט אויך, פון וועלכער מיר וועלען שפעטער רעדען. פאר די מיטעלע קלאסע אבער וואלט געווען א מצוה געוועזען, ווען זי וואלט זיך געקענט קורירען אין דער היים. דער מיטעלער בעל־הבית, דער מיטעלער סוחר איז נישט אים שטאנד צו פאהרען קיין אויסלאנד, און אז ער פאהרט, מוז ער זיך פערשולדיגען ביז איבער'ן קאפ, מוז זיך רעכנען אויפ'ן וועג און אין ווארימבאד מיט יעדער גראשען, דינגט א שלעכטע דירה, פערגינט זיך נישט דעם ביסען אין מויל, ערנעהרט זיך שלעכט און רעכענט נור אויף די „לופט און וואסער"; איך זאג אייך באמונה שלי, אז אזא קורירען זיך איז נישט ווערטה קיין דרייער.

אויסער דעם אין דער היים וואלטען מיר פטור געווארען פון סעזאנען ד. ה. פון דער מיינונג, אז קורירען זיך און טרינקען וואסער מוז מען נור אין זומער. ס'איז נישט אמת, היילען מוז מען זיך, ווען מען איז קראנק, און אין ווינטער קען מען זיך אזוי גוט קורירען, ווי אין זומער.

דאס, וואס אויסלענדישע בעדער זענען בעריהמט, בעדארף אונז נישט איבערשרעקען, אומגעקהערט בעדארף אונז שטארקען: אונזערע וועלען מיט דער צייט אויך בעריהמט ווערען. איך ערלויב מיר ביי דער געלעגענהייט אויפמערקזאם צו מאכען דעם עולם, אז איך בין א גרויסער אפקורס וואס אנבעלאנגט דעם „געזונד ווערען" אין די בעדער. פערגעסט נישט, אז גאנצע שטעדט, גאנצע געגענדען אין אויסלאנד בליהען און ענטוויקלען זיך נור ווייל זיי האבען אין דער נאהענט עפיס א באד, וועלכעס שלעפט ארויס געלד פון אונז. ס'איז איינס פון די בעסטע געשעפטען. און דאס איז דאך פשוט, אז וואס בעסער די „סטאטיסטיק", געהט דאס געשעפט אויך בעסער. איך וויל נישט חלילה חושד זיין די דאקטוירים אין די בעדער, אז זיי זענען זיך נישט זעהר מדקדק אין דער סטאטיסטיק... חלילה, נאר דאסווארט: „געהיילט ווערען", „געזונד ווערען" לאזען זיך נישט אזוי פעסט בעשטימען; איין דאקטאר זעהט היילונג דארט, וואו דער צווייטער זעהט נור די פערבעסערונג, וואו דער דריטער זעהט נאך אפילו קראנקהייט.

די אויסלענדישע בעדער זענען נאך בעריהמט דערפאר, וואס פון איין קראנקען, וועלכער איז געזונד געווארען דארט, ווייס דאס גאנצע הויז, די גאנצע שטאדט, פון די אבער, וועמען ס'איז נאך ערגער געווארען, וועלכע זענען גאר נישט צוריק געקומען... ווייס קיינער נישט, אדער ריכטיגער קיינער וויל נישט וויסען. מען קען דאס פערגלייכען מיט א לאטעריע: יעדער געדענקט נור, אז מען קען געווינען, פון פערשפיעלען וויל קיינער נישט וויסען.

פאר א יאהרען אין סיון בין איך געוועזען אין א שווייצערישע וואַרימבאד ראגאצ־פפעפערס, נישט ווייט פון צוריך, וועלכעס ענטוויקעלט זיך

צו די קינדערשע פרנסות געהערט אויך קנעפּליך־אננייהען אויף קאַרטאָנקעס. די אַרבייט איז זעהר פערברייטעט ביי די יודישע אָרימע קינדער. מען בעקומט אין דער פאבריק (פאַר אַ ערבות) אַ בעוואוסטע מאָס אדער וואָג קנעפּליך, וועלכע מען נייהט אָן אויף שוואַרצע טאָוועליך, צוועלף טיץ אויף יעדערען. דער פערדינסט איז שרעקליך קליין — אַ גראָשען — אַ טאָוועלע — (אַ גראשען פאַר'ן צונייהען 144 קנעפּליך!). אין אַ טאָג קען אַ קינד אויסאַרבייטען 10-13 קאָפּ׳, נישט מעהר. דערצו מוז מען נאָך די קנעפּליך סאָרטירען, בראַקאָוונע קנעפּליך נייהען זיך צו בעזונדער, און עס איז חלילה אַ גרויסער פערברעך ווען אַ בראַקאָוונער קנעפּיל געפינט זיך צווישען גוטע. אַזאַ טאָוועלע מוז איבערגעאַרבעט ווערען און אַלץ פאַר דעמזעלבען גראָשען.

ווי ביי די נילזען־אַרבייט, אַזוי אויך ביי קנעפּליך זענען פאַרהאַן צוויי קאַטעגאָריעס אַרבייטער — מיט ערבות און אָהן ערבות. די צווייטע קאַטעגאָריע אַרבעט נישט דירעקט פאַר די פאַבריק, נאר פאַר די, וואָס נעהמען מאַטעריאַל מיט ערבות, און אַרבייטען שוין ביליגער, בעקומענדיג פאר דריי טאָוועליך איין קאָפּיקע...

עס טהוט שרעקליך וועה דאָס האַרץ קוקענדיג אויף די 10-12 יאָהריגע קינדער, ווי זיי מאַטערען זיך גאַנצע טעג ביי דער אַרבייט. קינדער אָהן „קינדהייט", קינדער אָהן קינדערשע פערגעניגען, אָהן פרייע טעג, אָהן אַ רוהיגען, קינדערשען שלאָף; קינדער פערדינער, ברויטגעבער, וואָס פאַר אַ טרויעריגע ערשיינונג דאָס איז!

אין אַ ווינטער פאַר נאַכט בין איך אַריין אין אַ קליין שטיבּיל אויף ראַזומאָווסקער גאַס פערשרייבען אויף קוילען. דאָס צימער איז געווען אָרים און הייל, אַבער זויבער און ריין צוגעקליבען. קענטיג, אַז די איינוואָהנער זענען נישט לאַנג בעקאַנט געוואָרען מיט'ן דלות. אויפ'ן גאַס איז געווען אַ גרויסער פראָסט, און אין שטוב איז געווען זעהר קאַלט. די מוטער, אַ איידעלע פרוי, מיט אַ ליעבליכען, נאר אַ בלאַסען און אַ קרייַנקליכען פּנים, איז אַרומגעגאַנגען איבער'ן צימער אין אַ אַלטען וואַטאָווען בגד. דריי קליינע מיידליך, שעהנינקע מיט פיינע האַר און שוואַרצע אויגען, זענען געזעסען ביי אַ נידריגען טישיל און געאַרבעט — צוגענייהט קליינע קנעפּליך צו קאַרטאָנענע טאָוועליך. — אָט אַזוי ווי איהר זעהט — האָט מיר די מוטער געזאָגט מיט אַ האַרציהרענדער שטימע — אַרבייטען זיי פון גאַנץ פריה ביז שפּעט ביי נאַכט. עס צורייסט זיך אין מיר דאָס האַרץ, קוקענדיג אויף זיי, אָבער וואָס זאָל מען טהון. פון זייער אַרבייט לעבען מיר"... אַמאָל האָבען זיי ניט געדאַרפט אָנקומען צו אַזאַ פינסטער פרנסה. דער מאַן איהרער איז געווען געזונד און פלעגט פערדינען גוט. איצט אָבער איז ער שוואַך און מעהר ליגט ער, ווי ער געהט אין גאַס. זי האָט אויך פערדינט פון מאַרק, וואו זי איז געשטאַנען מיט קוישען, אָבער שוין אַ האַלב יאָהר ווי זי איז אויך ניט געזונד און קען נישט פערדינען. און דאָס וואָס די קליינע קינדער (דאָס עלטערע איז 12 יאָהר, דאָס אַנדערע 10, דאָס דריטע 8—) אַרבייטען אויס אַ טאָג, דאָס האָבען זיי צום לעבען. — איך האָב פונאַנדערגעפרעגט די קינדער וועגען זייער אַרבייט. דאָס עלטערע, זעהר אַ וואוילקינד האָט מיר דייטליך אויסדערצעהלט ווי זיי אַרבייטען און ווי שלעכט מע בעהאַנדעלט זיי אין פאַבריק בעת מען גיט אָב די אַרבייט. דאָס 12־יאָהריגע מיידיל האָט פערשטאַנען ווי אַ ערוואַקסענער מענש דעם גאַנצען שרעק פון איהר רחמנות'דיגער לאַגע. פאַר 12 טיץ בעקומט מען אַ גראָשען, און אַלע דריי קינדער אַרבייטען אויס 20-25 קאָפּ׳

פון יאָהר צו יאָהר מעהר, און נעפאָהרען בין איך אָהין גלאַט פון נייגעריגקייט וועגען, ווייל אין די פּראָספּעקטען ווערט עס געלויבט, אַז ס'היילט אַלע קראַנק, אָבער אָהן אַ גוזמא, אַלע קראַנק (אַמבעסטען רעוומאַטיזם). ווי קען מען עפּיס זיין אין דער שווייץ און נישט זעהן אַזאַ וואונדער?

און אַז איך האָב אָנגעהויבען צו לעזען די חימישע אַנאַליזע פון דעם מינעראַלוואַסער דאָרט, האָב איך מיך נישט געקענט איינהאַלטען פשוט פון געלעכטער: איינפאַך וואַסער. געוועהנליך גיבען מיר אַ קראַנקען אויף בלוטאַרימקייט, למשל, $^3/_{100}$ גראַן אַרשעניק טעגליך: ווען מיר וואָלטען געוואָלט פערטרעטען דעם פּראָשעק מיט דעם מינעראַלוואַסער, וואָלט מען געמוזט געבען 500 קוואָרט וואַסער טעגליך. און צו געבען למשל דעם קראַנקען טעגליך 2 גראַם בראָם — 16,000 קוואָרט וואַסער טעגליך. דאַכט זיך מיר, אַז דערפון איז לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס פאַר אַ שטאַרק מינעראַלוואַסער דאָס איז!

און פון דעסטוועגען ענטוויקעלט זיך ראַגאַץ און וואַקסט ווי אויף הייוועז, קראַנקע ווערען טאַקי באמת געהיילט, אָבער נישט דורך דעם וואַסער, נאָר דורך גוט איינגעאָרדנעטע בעדער, אויסגעצייכנעטע גימנאַסטיק (71 פערשיעדענע אַפּאַראַטען), פערשידענע מאַשינען צום עלעקטריזירען, צום מאַסאַזש וכדומה.

אַזעלכע מינעראַלוואַסער, ווי אין ראַגאַץ־פּפעפערס האָבען מיר אויך, אָבער ס'פעהלען אונז דייטשען אָדער שווייצער, וועלכע זאָלען זיי איינריכטען, ווי געהעריג.

II,

אַמאָל האָט מען געגלויבט, אַז היילען לונגענקראַנקהייטען און ספּעציעל שווינדזוכט קען מען נור אין דעם הייסען קלימאַט אין איטאַליען, אַלזשיר, מצרים וכדומה. און דערום פלעגען מיר אַהין שיקען אַלע ברוסטליידענדע, מיט דער צייט האָט זיך אָבער אויסגעוויזען, אַז לונגענשווינדזוכט (סוכאָטעס) איז פאַרהאַנען אומעטום, אויף דער גאַנצער וועלט, אין די הייסע לענדער איז מען אויך נישט בעוואָרענט פון איהר. און אין דעם קאַלטען פינלאַנד קראַנקט מען נישט מעהר אויף סוכאָטע, ווי אין דער הייסער סענעגאַמביא (אַפריקא). נאָר פונקט פערקעהרט! אין איטאַליען, אַלזשיר און אין אַנדערע הייסע לענדער איז לונגענשווינדזוכט אַ גאַנץ אָפטע היימישע קראַנקהייט, דוירט נישט לאַנג און ענדיגט זיך מעהרסטענס שלעכט, אָבער אין קאַלטען אויסלאַנד אין פינלאַנד און אין די אָרענבורגשע סטעפּעס טרעפט זיך לונגענשווינדזוכט זעלטענער און ווערט געהיילט גרינגער.

אין וואַרימער לופט זענען פערקיהלונגען זעהר אָפט און דער שטאָפּוועקסעל ווערט אָבגעשוואַכט, אין קאַלטער לופט אָבער זענען פערקיהלונגען זעלטענער און דער שטאָפּוועקסעל ווערט ענערגישער. און ווייל ביי קורירען לונגענשווינדזוכט שפּיעלען פערקיהלונגען און שטאָפּוועקסעל די גרעסטע ראָלע, מוז מען מודה זיין, אַז די קאַלטע לופט בעוואָרענט פון סוכאָטעס. נישט קיין וואַרימע, און נישט קאַלטע לופט האָבען אַ שייכות מיט דער סבה פון שווינדזוכט און נישט מיט איהר היילונג. שווינדזוכט, אַזוי ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, איז פאַרהאַן אין וואַרימען, ווי אין קאַלטען קלימאַט און אויסהיילונגען אָדער פערבעסערונגען זענען אויך געוועזען אומעטום, אין די פערשיעדענסטע קלימאַטען, אפילו אין שפּיטאַל־לופט, וואו דער קראַנקער ווערט ערנעהרט פאַר 18 קאָפּיקעס טעגליך.

דעם קורירען שווינדזוכט שאַדט נישט קיין שניי, קיין רעגען, קיין נעפּיל, אויב די לופט איז נור ריין; אומגעקעהרט, ס'איז גאָר נישט דאַ קיין ריינערע לופט אויף דער וועלט ווי בשעת אַ רעגען און נאָך איהם. צום היילען לונגענשווינדזוכט איז ניצליך טרוקענע לופט, ווי פייכטע, די פעולה פון ביידערליי אויף דעם שטאָפּוועקסעל איז דיזעלבע. צום היילען שווינדזוכט ברויך מען צו האָבען ריינע לופט אָהן שטויב, אַ גרונד, וועלכער זאַפּט גיך איין נאַסקייט און אַזוינע איינריכטונגען, דאָס דער קראַנקער זאָל קענען זיין אויף דער לופט ווי אַם לענגסטען. פאַר 24 יאָהר האָט ד"ר דעטווייללער, דער שילער פון בעריהמטען ד"ר ברעהמער (ער איז געוועזען דער ערשטער דאָקטאָר, וועלכער האָט ענטדעקט, אַז לונגענשווינדזוכט איז

אַ טאָג. זי וואָלט זיך גערן געלערנט שרייבען און לעזען, אָבער ווער וועט פֿערדינען ?... דאָס קלענסטע קינד איז געגאַנגען אין אַ פֿאָלקסשולע, אָבער ווינטער האָט זי אויפֿגעהערט, ווייל זי האָט נישט קיין אויבערסטען יאַקעל, אין וואָס צו געהן אין די שולע...

די דריי קליינע פנים'ליך האָבען מיר לאַנג, לאַנג פֿערפֿאָלגט און קיין רוה נישט געגעבען. אַזוינע ליעבע קינדער און אַזאַ פֿערפֿינסטערטע קינדהייט!

עס איז אַ אימה צו זעהן, ווי עלטערן ווערען אויסגעמאַטערט און קענען ניט דערנעהרען די קליינע קינדער. אָבער נאָך אימה'דיגער איז צו זעהן ווי קליינע קינדער פייניגען זיך, אַרבייטען 16 שעה אין מעת־לעת כדי צו דערנעהרען די עלטערן...

דער גאַנצער קאַפּיטאַל דעם אָרימאַנס איז זיין אַרבייטסקראַפט, אָבער אַז עס טרעפט זיך אַ סבה, אַ אומגליק, ער ווערט דהיינו קראַנק און פֿערלירט די מעגליכט צו אַרבייטען, שטעלט זיך אָב פלוצים די מאשין און עס געהען אונטער אַלע פרנסות... כדי נישט צו שטאַרבען פֿון הונגער ווערט מען מרוצה אויף אַלץ, אויך אויף איינצושפּאַנען אין אַרבייט די קליינע 8־יאָהרעדיגע קינדער. אַזוינע פֿעלע, וואָס קראַנקע עלטערן ווערען געשפּייזט פֿון קליינע קינדער האָט מען פֿערשריעבען פֿיעל. און קראַנק איז מען אָפֿט ביי אָרימקייט. אין די יודישע הייזליך זענען קראַנקהייטען זעהר פֿערברייטעט. די שלעכטע דירות, וועלכע זענען כמעט שטענדיג נאַס (פֿון די בעזוכטע וואָהנונגען זענען 70 פּראָצענט נאַסע), דאַס האָרעווען אָהן אַ אויפֿהער, דאָס ניט דעראַסען און ניט דערשלאָפֿען, דערצו נאָך די ענגשאַפֿט, די אונציכטיגקייט פֿון די צימערן שוואַכען אָב דעם אָרימאַן און מאכען איהם מסוגל צו פֿערשידענע קראַנקהייטען.*) טיף דיפטעריט, סקאַרלאַטינע, פּאָקען און ד. ג. זענען אָפֿט „געסט" אין די אָרימע קוואַרטאַלען; סוכאָטע, הארצען־פֿעהלערס, נירען־קראַנקהייטען, רעוומאַטיזם קענען גערעכענט זיין צו שטענדיגע „איינוואָהנער" אין די יודישע הייזליך.

אין יאָהר־חשבון פֿון דעם יודישען שפּיטאָל פֿאַר 1900 יאָהר זעהען מיר, אַז צו די דאָקטאָרען פֿון שפּיטאַל האָבען זיך געווענדעט פֿאַר דאָס לעצטע יאָהר 50.000 אָרימע קראַנקע (אַמבולאַטאָרנע) אויסער דעם זענען געלעגען אין שפּיטאָל 2246 קראַנקע. דער שפּיטאָל געפֿינט זיך איין אויף מאָלדאַוואַנקע, וואו עס וואָהנען יודישע אָרימע און דינט כמעט ספּיעציעל פֿאַר זיי. (עס ווערען אָנגענומען אויך ניטיודען, אָבער זעהר ווייניג). נישט אַלע קראַנקע אָבער קענען צוגענומען ווערען אין שפּיטאַל, ווייל עס איז שטענדיג קיין ליידיגער פּלאַץ נישט דאָ. די וואָס ליידען מיט לאַנג דויערנדע קראַנקהייטען ווערען אויך נישט צוגענומען. אין חשבון ווערען אויסגערעכנעט די

*) קיין גוטע דירות ביליגע פאַר אָרימע זענען אין אָדעס נישט דאָ. אין קאַגאַנס קוואַטירען (когоновскія учрежденія) וועלכע זענען געבויט אויף יודישע געלד און געפֿינען זיך אונטער דער השגחה פֿון מאַגיסטראַט, געפֿינען זיך איין יודישע איינוואָהנער זעהר ווייניג. אין די הייזער אויף חערסאָנסקען ספּוסק וואָהנען 140 פֿאַמיליען, יודישע נור 21, אויף באַזאַרנערגאַס — 128 פֿאַמיליען, פֿון וועלכע יודישע זענען 56.

ס'איז אינטערעסאַנט אָנצומערקען, אַז אין די „נאַכט־פּריוטען", וואו מען נעהמט צו יודען גלייך מיט קריסטען, געפֿינען זיך איין יודען נור 15. ווע־קריסטען זענען 1661—(ווייניגער ווי 1% יודען). דעם פֿאַקט קען מען ערקלערען דורך דעם דאָס די יודישע אָרימע פּיתרען על פּי רוב אַ פֿאַמיליען־לעבען און נעכטיגען בעסער אויף דער ערד ביי זיך אָדער ביי די עלטערן אין נאַסען קעלער, איידער אין פּריוט, אין דער פֿרעמד.

היילבאַר) איינגעריכטעט אַ סאַנאַטאָריום פֿאַר לונגענשווינדזוכטיגע נישט אין איטאַליען, נישט אין מצרים, נאָר אין פֿאַלקענשטיין, וואו דער קלימאַט איז דערזעלבער ווי אין גאַנץ מיטעל־פּרייסען און הונדערטע קראַנקע זענען דאָרט געהאָלפֿען געוואָרען. דאָס איז געווען פֿאַר 24 יאָהר, יעצט זענען כמעט אַלע ספּעציאַליסטען פֿון לונגענקראַנקהייטען איין דעה, אַז ביי קורירען לונגענשווינדזוכט שפּיעלט דער קלימאַט די קלענסטע ראָלע און אויף אַזאַ אופֿן האָבען די „וואַרימע־לענדער" פֿערלאָרען זייער בעדייטונג, זיי זענען נור ניצליך און אָנגענעהם פֿאַר אַלטע מענשען, זעהר אָבגעשוואַכטע קראַנקע, קראַנקע ביי וועלכע די לונגענשווינדזוכט איז זעהר ענטוויקעלט שוין, אָט אַזוינע שפּירען זיך אין די וואַרימע מדינות, וואו דער קלימאַט איז אַ פֿעסטער, אָהן שנעלע פֿערענדערונג אין דער טעמפּעראַטור, אַ סך בעסער, ווי אין דער היים ביי די אָפֿטע וועטער־ענדערונגען. אויסער די „וואַרימע לענדער", וועלכע ווערען גערופֿען קלימאַטישע סטאַציאָנען, זענען נאָך פֿאַרהאַן אַ סך ערטער, וועלכע ווערען גערופֿען „צווישענסטאַציאָנען", ד. ה. זיי זענען נישט געקומען צו דער מדרגה פֿון קלימאַטישע סטאַציאָנען, דער קלימאַט ווייערער איז אָבער אַביסיל בעסער, ווי ביי אונז. די צווישענסטאַציאָנען געפֿינען זיך אין טיראָל, דרום־דייטשלאַנד א. ז. וו. אין די ערטער קען מען אין פֿריהלינג און אין הערבסט נישט רעכענען אויף אַ פֿעסט גוט וועטער, דאָרט טרעפֿען דיזעלבע שנעלע וועטערענדערונגען, ווי ביי אונז, דיזעלבע ווינדען, און אַפילו נאָך שטאַרקערע (מעראַן, באָצען א. ז. וו.).

אָט וואָס אַנבעלאַנגט די צווישענסטאַציאָנען, בין איך טיעף איבערציינט — כ'האָב עס אַליין בייגעוואָהנט — אַז פֿאַר אַזאַ לונגענקראַנקען, וועלכער האָט נאָך האָפֿנונג געזונד צו ווערען זענען זיי איינפֿאַך שעדליך, אַפילו דאָס בעריהמטע מעראַן; אין מעראַן, למשל, איז נאָך ביז היינטיגען טאָג נישט דאָ קיין איינציגעם סאַנאַטאָריום — וואו לונגענשווינדזוכטיגע קענען גוט געפֿלעגט ווערען אונטער דער השגחה פֿון דאָקטוירים און ביי קורירען לונגענשווינדזוכט איז דאָס דער עיקר. אין מעראַן האָבען נאָך די אַלטע דאָקטוירים מורא פֿאַר לופֿט, ווי פֿאַר 100 יאָהר צוריק און ערלויבען ווייערע קראַנקע צו בלייבען אויף דער לופֿט נור 4—5 שעה טעגליך פֿון 10 ביז 2—3, און 19—20 שעה פֿערברינגען די קראַנקע אין קליינע שטיבליך מיט פֿערמאַכטע פֿענסטער און אָהן ווענטילאַציע.

אַזוי איז ביי שען וועטער, ווען די זון איז דאָ, ביי שלעכט וועטער אָבער, ווען עס רעגענט, אָדער שנייט, געהען דעמאָלט די קראַנקע גאָר נישט אַרויס. א'ן אַזוינע טעג פֿערזאַמלען זיך אַ פּאָר קראַנקע ביי אַ בעקאַנטען און מען שפּיעלט אין קאָרטען. ס'איז לייכט צו פֿערשטעהן, וואָס פֿאַר אַ לופֿט דאָרט איז, און דאָס הייסט: געפֿאָהרען קיין מעראַן, בכדי „לופֿט צו געניעסען". די קראַנקע, וואָס קומען פֿון מעראַן אַהיים האָבען פּשוט מורא פֿאַר לופֿט און יעדען מאָנטאָג און דאָנערשטאָג פֿערקיהלען זיי זיך. —

אין מעראַן גיט מען נישט קיין שום אַכט אויף ריינקייט און דעזינפֿעקציע.

שווינדזיכטיגע שפּייען אומעטום, אויף דער ערד, דאָס ליתות ווערט אויסגעטריקענט, הויבט זיך אויף ביים קליינסטען ווינטיל מיט'ן שטויב, און דאָס מייסט אַנשטעקען זיך פֿון לונגענשווינדזוכט קומט מיט'ן שטויב.

אין מעראַן רייניגט מען נישט די דירות נאָך יעדען קראַנקען, די „פּראָמענאַדע" איז זעהר שמאָל און פֿון 10 ביז 2 ד. ה. אין די שעות, ווען מען מעג אַביסיל זיין אויף דער לופֿט, איז אַזוי ענג, ווי דאָנערשטאַג ביי דעם אייזערנעם טויער אין וואַרשא און די לופֿט איז אויך נישט בעסער.

אַזוי זעהט אויס דאָס קורירען לונגענשווינדזוכט אין מעראַן, וואו ס'קומען יעהרליך ביז 10,000 שווינדזיכטיגע. אין אַנדערע ערטער איז נאָך ערגער.

(ענדע קומט) ד"ר ג. ל.

קראנקהייטען, אויף וועלכע עס האָבען געליטען די וואָס זענען גע־
לעגען אין שפיטאָל אין 1900 יאָהר. טיף 349; הארץ־פעהלער 193;
מאָגען־פעהלער 218; פרויען־קראנקהייטען 191; רעוומאטיזם, וואונדען,
אויסגעלונקענע און געקאלעצעטע גלידער 391.

און וויפיעל קראנקע זענען נאָך געבליבען אין דער היים! עס איז מיר אויסגעקומען אין מיין קווארטאל צו זעהן פיעל קראנקע, סוכאטניקעס, פאראליזירטע, קאליקעס, ליידענדע מיט נירען־קראנקהייטען, רעוומאטיזם און ד. ג. וועלכע ליגען ביי זיך אין קעלער אָהן שום מעדיצינישער הילף; קינדער שוואכע, בלוט־אָרימע, ליידענדע אויף די ענגלישע קראנקהייט, פרויען־קימפעטאָרען'ס אָהן שום השגחה פון א אקושערין און ז. וו.

אויף קאסטעצקע האָב איך פערשריבען אזא פאל. א קעלער, א פינסטערער ווינקעל, אפילו ביי טאָג ברענט א לעמפיל. נידריג, ענג, נאס און שטוב. קיין מעביל, הויז־חפצים, אפילו קיין טיש און בעט זענען נישט דא. עס שטעהט מעהר נישט ווי א קאסטען און א באנק, וועלכע די ווירטהין פון הויף האָט פון רחמנות וועגען אנטליהען. אויף דער באנק שלאָפען די צוויי פיצליך קינדער. די עלטערן שלאָפען אויף דער נאסער בלאָטיגער פאָדלאָגע. ער איז א שוסטער, א ארבייטער ביי יענעם, בעקומט פאר 16 שעה ארבייט אין טאָג 12 רובל א חדש. די פרוי איז געווען שוואנגער אין לעצטען חדש און דא אין קעלער, אויף דער פאָדלאָגע אין נאסקייט, אין בלאָטע, אפילו אָהן א קישעלע צו קאָפּענס, דארף זי אין גיכען געבאָרען א קינד. זי וואָלט געגאנגען אין שפיטאָל, אָבער ווער וועט אויפקוקען אויף די קליינע קינדער? נישטאָ קיין בעקאנטע, קיין קרובים אין אָדעס, נישטאָ ווער עס זאָל קומען געוואָהר ווערען, נישטאָ מיט וואָס צו רופען א אקושערין אָדער א דאָקטאָר...

אָרימקייט ברייננט צו קראנקהייטען און קראנקהייט מאַכט גרעסער די אָרימקייט.. און אין אזא פינסטערער לאַגע, וועלכע ווערט ערגער פון טאָג צו טאָג, געפינען זיך איין טויזענדער געזינטען.

(ענדע קומט) מענדעל לעווין.

פאָליטישע איבערזיכט.

דער רוסישער קייזער אין פראנקרייך. — דער רוסישער קייזער אין דאנציג. — די מלחמה מיט טראנסוואל.

דער רוסישער קייזער פאָהרט מיט דער קייזערין קיין פראנקרייך — דאָס איז די לעצטע נייעס, מיט וועלכער עס איז פערנומען איצט די גאנצע וועלט. די פריינדשאפט צווישען רוסלאנד און פראנקרייך קריגט דורך די דאָזיגע נסיעה א נייע שטיצע, און די הייסע ריהרווידיגע פראנצויזען וועלען איצט נאָך אמאָל קריגען די געלעגענהייט ארויסצוווייזען זייער ליעבע צו רוסלאנד ווי מיט פינף יאָהר צוריק, בעת דער קייזער ניקאָלאי האָט צום ערשטען מאָל בעזוכט פאריז. גאנץ פראנקרייך איז מלא שמחה פון דער אומגעריכטער בשורה. פון פיעל פראנצויזישע שטעדט שיקט מען דעפעשען צו דעם פראנצויזישען פרעזידענטען לובע, אין וועלכע מען דריקט אויס די פרייד פון דעם רוסישען וויזיט און אין וועלכע מען ווינשט דעם רוסישען קייזער און קייזערין א גליקליכע רייזע.

דער פרעזידענט לובע, וואָס איז וועניג געליעבט געווען אין פראנקרייך, ווערט אומעטום איצט מיט התלהבות בעגריסט פון פאָלק, ווייל ער האָט עס דורכגעפיהרט, אז דער רוסישער קייזער זאָל מאַכען פראנקרייך א וויזיט. מען פערגעסט לובע'ן אפילו זיין אלטען חטא וואָס ער האָט בעגאנגען, געהערענדיג צו דרייפוסעס צד. דאָס „רעוואָלוציאָנערע, סאָציאַליסטישע" מיניסטעריום פון וואלדעק־רוסא וועט דורך די ערפרישונג פון דער פריינדשאפט מיט רוסלאנד קריגען נאָך מעהר קראפט, און זיין גלענצענדע אינעווענינסטע פאָליטיק וועט ווערען איצט פערבונדען אויך מיט דעם גלאנץ פון דער אויסענווענינסטער פאָליטיק.

די געגנער פון דעם איצטיגען מיניסטעריום, די מאנארכיסטען, קאנסערוואטיווע, אנטיסעמיטען און די פערבלענדעטע נאציאָנאַליסטען, וואָס ווילען תמיד נעהמען אין פאקט די ליעבע צום פאטערלאנד, האָבען אין דער ערשטער מינוט זיך אין גאנצען פערלאָרען: פון איין זייט איז זיי מעהר פון אלעמען געלעגען צו שרייען פון שמחה, פון דער אנדער זייט אָבער האָבען זיי ניט געקאנט פערגינען דעם פערהאסטען רעפובליקאנישען מיניסטעריום אזא פרייד און אזא נצחון. נאָר זיי האָבען זיך אָבער דאָך געפונען: זיי זאָגען איצט, אז אזוי ווי דער רוסישער קייזער וועט זיין אויף די מאנעווערעס פון דעם פראנצויזישען פלאָט און חיל, מאכט ער דערמיט א וויזיט ניט דער פראנצויזישער רעגירונג, נאָר דעם פראנצויזישען פאָלק. זיי פערלאנגען, אז דער טאָג, ווען עס וועט קומען דער רוסישער קייזער אין פראנקרייך, זאָל זיין א יום טוב פאר דאָס גאנצע פאָלק, אז דער טאָג זאָל זיין א טאָג פון פערצייהונג פאר אלע חטאים, וואָס זענען בעגאנגען געוואָרען געגען די רעפובליק און געגען דעם פרעזידענטען אין די טרויעריגע טעג פון דרייפוסעס משפט, אז די בעשולדיגטע, וואָס זענען פאר א יאָהרען אָבגעמשפט געוואָרען פון סענאט, זאָלען איצט בעפרייט ווערען פון זייער שטראף און זאָלען מעגען קומען צוריק קיין פראנקרייך, כדי יעדער פראנצויז זאָל קענען טהייל נעהמען אין דער שמחה פון פראנצויזישען פאָלק און בעגריסען דעם רוסישען קייזער אויף דער פראנצויזישער ערד.

די התלהבות פון די פראנצויזען נעמט שוין איצט קיין סוף ניט און זי ווערט אויך ניט אָבגעקיהלט דורך דעם, וואָס פאר זיין קומען אין פראנקרייך, וועט דער רוסישער קייזער פריהער צונויפקומען מיט דעם דייטשען קייזער אין דאנציג ביי די גרויסע מאנעווערעס פון דעם דייטשען פלאָט. דער רוסישער וויזיט אין דייטשלאנד בעווייזט, אז היטענדיג דעם בונד און פריינדשאפט מיט פראנקרייך, וויל די רוסישע רעגירונג צוגלייך לעבען אין שלום מיט איהר דייטשען שכן, און אז דער פאָליטישער שלום צווישען די ביידע מלוכות וועט אויך ניט געשטערט ווערען דורך דעם סכסוך, וואָס וועט ארויסטרעטען צווישען רוסלאנד און דייטשלאנד דורך דעם נייעם טאריף אויף רוסישע געטריידע. עס איז אויך מעגליך, אז אין דאנציג וועט אויך צו דער צייט פון די מאנעווערעס קומען דער ענגלישער קעניג און אז עס וועלען דאָרט בעהאנדעלט ווערען וויכטיגע פאָליטישע פראגען און צווישען זיי אויך די פראגע וועגען שלום צווישען ענגלאנד און טראנסוואל.

די מלחמה מיט די בורען איז פאר ענגלאנד ווי א ביין אין האלז. די הוצאות פון דער מלוכה שטייגען אָהן א שעור; דער איצט פערמאכטער פארלאמענט איז אויך געווען גענויט אָנצונעהמען דעם מאוים'דיג גרויסען בידזשעט פון 189 מיליאָן פונט, וואָס לעגט ארויף די לאסט ביז 40 פונט אָבצאָהלונגען אויף יעדע פערמעגליכע פאַמיליע (די אָרימע זענען אין ענגלאנד פריי פון אָבצאָהלונגען). און

ביי אַלעם דעם האָבען נאָך די אָבצאָהלונגען ניט געקענט דעקען די גרויסע הוצאות, און ענגלאַנד האָט געמוזט צוקומען צו אַ הלואה פֿון 60 מיליאָן פונט.

די סאָציאַליסטישע אַרבייטער פֿון אייראָפּאַ האָבען פֿאָרגעשלאָגען די ענגלישע אַרבייטער צו מאַכען אַ אַלגעמיינעם שטרייק, ד. ה. זיך אָבצוזאָגען פֿון דער אַרבייט אויף אַלע פֿאַבריקען, אייזענבאַהנען און בערג־גרובען, כל זמן ענגלאַנד וועט ניט מאַכען שלום מיט טראַנסוואַל. דער בונד פֿון די אַרבייטער אין אייראָפּאַ האָט צוגעזאָגט צו שטיצען די ענגלישע אַרבייטער אין דער צייט פֿון דעם לעדיג זיין. דער נעפֿעהרליכער פֿאָרשלאָג איז אָבער ניט אָנגענומען געוואָרען און ענגלאַנד פֿיהרט ווייטער די מלחמה פֿון קיינעם ניט געשטערט.

י. ל.

בריעף פֿון לאָנדאָן.

די ענגלישע קהלה האָט אָבגעהאַלטען אַ נצחון און איז גאַנץ שטאָלץ אויף איהם. די רעוואָלוציאָנערען, די מחזיקי־הדת, נאָכדעם ווי זיי האָבען געפֿיהרט מיט איהר אַ מלחמה פֿאַר אַצייט פֿון צעהן יאָהר, קומען מיט הכנעה און ווילען זייערע כלי זיין אַוועקלייגען. די קהלה, זי שטעלט זיי איצט איהרע בעדינגונגען, אונטער וועלכע זי איז צופֿרידען צו פֿערגעבען און פֿערגעסען.

די געשיכטע פֿון די מחזיקי־הדת אין לאָנדאָן, איז אַ וויכטיגער קאַפּיטעל אין דער געשיכטע פֿון די יודען אין ענגלאַנד. און איך האָף, אַז עס וועט זיין פֿון אינטערעס פֿאַר די לעזער פֿון „יוד" אַ קורצע בעשרייבונג פֿון אַ בוועגונג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט אַ רעש, מיט אַ גרויסען ליאַרעם, מיט דונערן און בליצען און ענדיגט זיך איצט מיט גאָר נישט. איידער אָבער איך טהו דאָס, גלויב איך, וועלען ניט זיין איבריג איינינע ווערטער וועגען דעם, ווי אַזוי די היגע קהלה איז צוזאַמען געשטעלט.

די כנסת־ישראל (יונייטעד סינאַגאָגס) און אגודת הקהלות (פֿעדערייזשאַן אָוו סינאַגאָגס) — דאָס זענען די צוויי ווילען, אויף וועלכע עס איז אָנגעשפּאַרט די היגע יודישקייט. די גרעסערע — די כנסת־ישראל — איז איין אָרגאַניזאַציאָן מיט איהרע תקנות בעשטעטינט פֿון פּאַרלאַמענט. איהר פּרעזידענט איז ניט קיין קלענערע פּערזענליכקייט ווי לאָרד ראָטשילד אַליין, זי בינדט צוזאַמען אַלע רייכע וועסטענדער שוהלען אונטער איין קאָמיטעט מיט איין געמיינשאַפֿטליכער קאַסע, און האָט די ממשלה איבער די רבנים, איבער די שוחטים און איבער אַלץ, וואָס איז נוגע צו יודישקייט. ביז די אַכציגער יאָהרען האָט זי קיין קאָנקורענט ניט געהאַט. זי איז געשטאַנען אַליין אויסער דער ספּרדישער קהלה, וואָס האַלט אין אונטערגעהן. זי האָט איבערהויפּט גאַנץ ווענינ צו טהון מיט די רוסישע יודען אויסער וואָס זי האַלט פֿאַר איהר חוב זיי צו פֿערענגלישען דורך דרשות, דורך איבערזעצטע סדורים אָדער עהנליכע מיטלען, און זיי אויסטלערנען נעהמען צדקה נאָכ'ן ענגלישען פֿאַסאָן.

אין די אַכציגער יאָהרען, ווען די רוסישע יודישע בעפֿעלקערונג האָט אָנגעהויבען וואַקסען אין איסטענד, און מיט איהר האָבען אויך אָנגעהויבען וואַקסען די שוהלען, איז געקומען סיר שמואל מאָנטאַגאַ אַלס עוסק בצרכי צבור און האָט די איסטענדער שוהלען פֿעראייניגט אונטער דעם נאָמען אגודת הקהלות (פֿעדערייזשאַן אָוו סינאַגאָגס). די דאָזיגע נייע אָרגאַניזיציאָן בעשטעהט פֿון רוסישע יודען און מען האָט דערום געקאָנט ערוואַרטען, דאָס זי וועט זיך מעהר אינטערעסירען מיט זייערע אַנגעלעגענהייטען, וועט מעהר זאָרגען וועגען זייער גייסטיגען און מאַטעריאַלישען צושטאַנד. עס איז אָבער דער פֿאַל ניט אַזוי געוועזען, די פֿעדערייזשאַן אָוו סינאַגאָגס האָט קיין זאַך ניט געשטעלט אויף איהר פּראָגראַם, זי האָט קיין זאַך אויך נישט צוגעזאָגט, או'סער איהרע מיטגלידער אָרענטליך צו בעגראָבען. די דאָזיגע פֿעדערייזשאַן האָט זיך פֿון דער „כנסת־ישראל" ניט אָבגעריסען; אדרבה, זי האָט געזעהן מיט איהר ווי ווייט מעגליך אין הסכם צו אַרבייטען, אָדער ריכטיגער געזאָגט ניט צו אַרבייטען, זי איז געבליבען אונטער דעמזעלבען רב, דעמזעלבען שחיטה־קאָמיטעט, זי האָט בלויז געמאַכט אַ נייעם בית־עולם.

עס פֿערשטעהט זיך דאָס אַזא בעשעפֿענים האָט ניט אַרויסגערופֿען קיין גרויסע התלהבות צווישען די רוסישע יודען, איין אָרענטליכע קהלה דאַרף זאָרגען וועגען לעבעדיגע אויך, ניט נור וועגען טויטע. דאָ אָבער זענען די לעבעדינע אין גאַנצען פֿערקוקט געוואָרען, אַזוי ווי זיי וואָלטען קיין מאָל ניט געבאָרען ווערען. וועגען פֿערבעסערונגען איז אָבער קיין ריעדע ניט געווען. די גאַנצע פֿעדערייזשאַן האָט געהאַט איהר קיום פֿון אָנהויב אָן בלויז דערפֿאַר, ווייל סיר שמואל מאָנטאַגאַ מיט זיינע פֿונטען איז געשטאַנען אָן דער שפּיץ. די אַפּוטרופּסות פֿון די רייכע יודען האָט אָבער אָנגעהויבען איבערדריסיג צו ווערען און מען האָט געזעהן, דאָס די צייט איז ניט ווייט, וואָס די רוסישע יודען וועלען אויפֿהערען צו שווייגען און וועלען אָנהויבען וואָס מאַכען אַליין, אומאָבהענגיג פֿון די רייכע יודען.

און די זאַך איז געקומען פֿריהער ווי מען האָט ערוואַרטעט. אין ווינטער 1891 איז דאָ געגרינדעט געוואָרען די מחזיקי־הדת מיט דעם כיוון זיך אָבצורייסען פֿון דער צוויי־קערפּעריגער ענגלישער קהלה, און גרינדען אין איסטענד אַ נייע קהלה וואָס זאָל אומאָבהענגיג זיין פֿון אַנדערע.

איך גלויב, דאָס די לעזער אין רוסלאַנד וועלען זיך דערמאָהנען, וואָס פֿאַר אַ ליאַרם דאָס האָט אָנגעמאַכט דאָן אין די העברעאישע צייטונגען. מען האָט די מחזיקי־הדת בעשריבען אַלס רעוואָלוציאָנערען און אַנאַרכיסטען.

די רוסישע רבנים האָבען אַריינגעשיקט אסורים און אָנגעזאָגט די רוסישע יודען, מען זאָל ניט נאָכגעהן נאָך די פּורצי גדר. איינער פֿון די גרעסטע רבנים אין רוסלאַנד האָט דאַן געשריבען, דאָס אַזא זאַך קאָן חס־וחלילה ברייננען אַ גירוש אויף יודען (ד. ה. אויף די רוסישע יודען) אין ענגלאַנד, אַזוי ווי מיר וואָלטען ווירקליך אַלע געלעבט אין די גנאַדען פֿון ראָטשילדען. די אסורים פֿון די רוסישע רבנים זענען אָבגעדרוקט געוואָרען מיט גאַנץ גרויסע ווערטער און אויסגעקלעפּט געוואָרען אויף די ווענט. אסורים זענען פֿון ביידע זייטען געלאָפֿען. דער וואָס איז דאַן אין לאָנדאָן ניט געווען, דער קאָן זיך ניט פֿאָרשטעלען, וואָס איז אַזוינס אַ מלחמה און מיט וואָס פֿאַר אַ ביטערקייט זי קאָן געפֿיהרט ווערען.

(ענדע קומט.)

י. ל. דאַלידאַנסקי.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

א גוטע יודענע. אַ ראַבינער אויף אַ שעה. אַ מת מיט וועקסלען.

עס איז אַמאָל געוועזען אַ גוטע יודענע, וועלכע פֿלעגט איהר גאַנץ לעבען יעדען טאָג בעטען: — רבונו של עולם! מאַך מיך חאָטש איין

מאָל אין מיין לעבען פאַר דיין קאַסיר, וואָלסט דו געזעהן אז די וואלסט קיין חרטה געהאַט. חאטש אויף איין יאָהר, אויף איין הודש, אויף איין וואָך, אַפילו אויף איין איינציגען טאָג מאַך מיך, ליעבער גאט, פאַר דיין קאַסיר, וואָלסט דו געזעהן, וואָס איך, דיין דינסט חנה גיטעל וואָלט געטהון אויף דיין וועלט, איך וואלט ישראל חיים'ן דעם קרעמער, ביי וועלכען איך קויף שפייז אַלע זונטאג אויף דעם יָריד געבען עטליכע רובל ער זאָל זיך איינקויפען סחורה, ער זאָל ניט דאַרפען אָנקומען צו בלוט צאַפּערס — די וואָכערניקעס, חלעבען אַ רחמנות אַ יוד מיט אַזוי פיעל קינדערליך. די יודענע, וואָס טראָגט מיר מילך, אַ ביטערע אַלמנה מיט קראַנקע יתומים'ליך, וואלט איך געקויפט איין אייגענע קוה, זאָל זי זיך פערשפאָרען מיטשען און ניט דאַרפען קויפען מילך פון אַ פרעמדער קוה. דעם וואַסערפיהרער, וואָס טראָגט מיר וואַסער, וואָלט איך געקויפט אַ פערדיל, זיין אַלטער ריקען איז שוין נעביך איינגעבויגען אין דרייען, אַ רחמנות חלעבען. אוי, אוי! וויפיעל מענשען וואָלט איך געקענט העלפען, הונגריגע וואלט איך אָנגעהאָדעוועט, נאַקעטע וואלט איך אָנגעטהון, קראַנקע וואלט איך מיט דאקטוירים און טייערע רעצעפּטען געהיילט, יתומים וואלט איך איין אייגענע מאַמע געוועזען און אַסך אַסך זאַכען וואלט איך געטהון. פריוו מיך נור, גאטעניו, מאַכען פאַר דיין קאַסיר, וואָלסט דו שוין אַליין געזעהן, וואָס איך וואָלט געטהון!.. ווארום די וועלט, ווי זי פיהרט זיך איצטער, געפעלט מיר ניט.

איך ווייס ניט אקוראט, צי גאט האָט צוגעהערט חנה גיטעלס תפילות און צי האָט ער זי חאטש איין מאָל אין לעבען געמאַכט פאַר זיין קאַסיר, אדער זי האָט זיך אזוי אבגעלעבט איהר וועלט און קיין איינציג מאָל זיין קאַסיר ניט געוועזען, נאָר דאָס ווייס איך, אַז אין אָדעס האָט געלעבט און לעבט עד היום אַ גוטער יוד, ניט אזוינער וואָס האָט חסידים און גיט קוויטליך, נאָר פראָסט אַ גוטער מענש מיט פיינע געדאַנקען און מיט אַ סך ענערגיע און מיט אַ שטאַרקען ווילען צו טהון גוטס און אַרבייטען לטובת הכלל.

וואהנענדיג אין אָדעס, פלעגט דער דאזיגער גוטער מענש זיך צוקוקען צו די שטעדטישע אונארדענונג און ווי אַפילו דער דארטיגער ראַבינער וויל זיך ניט אינטרעסירען מיט דעם כלל און אויסער די מעטריקע ביכער וויל ער ניט וויסען פון קיין שום אַנדער זאַך, אַפילו אַז אין דער ראַבינער קאַנצעליאַריע זאל זיין ארדענונג, יודען זאָלען ניט דאַרפען יעדען טאָג אבלויפען זיך די פיס און אַבשטעהן שעה'ן ווייז, ביז זיי זאָלען בעקומען אַ מעטריקע אָדער איין אַנדער נייטהיג פּאַפּיערל.

דער דאַזיגער גוטער מענש פלעגט דאָס אַלעס צוזעהן און פלעגט יעדען טאָג בעטען ביי דעם וואָס לעבט אייביג:

— רבונו של עולם! פריוו מיך חאטש איין מאָל אין לעבען מאַכען פאַר איין אָדעסער ראַבינער, וואָלסט דו קיין חרטה ניט געהאַט, פריוו מיך, גאטעניו, חאטש אויף איין יאָהר, אויף אַ פּאָר חדשים מיך מאַכען פאַר ראַבינער, וואָלסט דו שוין אַליין געזעהן, וואָס איך וואָלט אין דיין אָדעס געטהון.

און גאט האָט צוגעהערט די תפילה פון דעם גוטען מענשען. וואָסזשע האָט גאט געטהון, האָט ער קראַנק געמאַכט דעם אָדעסער ראַבינער און אָנגעזאָגט זיינע שליחים — די דאקטוירים, זיי זאָלען דעם קראַנקען ראַבינער אוועקשיקען קיין אויסלאַנד אויף צוויי חדשים זיך קורירען. זיי האָבען אַזוי געטהון און מען האָט אויף די צוויי חדשים געמאַכט פאַר ראַבינער דעם אָדעסער גוטען מענשען.

ווי דער גוטער מענש האָט געזעהן ווי זיין תפילה איז אָנגענומען געוואָרען, האָט ער זיך גלייך גענומען צו דער אַרבייט. פריהער פאַר אַלעמען האָט ער גענומען אַ גרויסען בעזעם און געוואלט אויסקערען פון דער ראַבינער קאַנצעליאַריע דאָס גאַנצע אַלטע מיסט, דאָס שפינוועבס מיט שפינען, די וואַנצען מיט די פּרוסאקעס און דעם גאַנצען אַלטען שימעל, איבער וועלכען קיין מענש האָט ניט געקענט אַריינקומען אין קאַנצעליאַריע.

ווי דער נייער ראַבינער האָט אויפגעהויבען דעם בעזעם אויף אַרויסצוקערען דעם גאַנצען שמוטץ, האָבען אַלע שרצים ורמשים — די שפינען, וואַנצען און פּרוסאקעס זיך געשטעלט אויף די הינטערשטע פיסליך און אנגעהויבען שרייען:

— גוואַלד, וואָס איז דאָס פאַר איין הפקר, שוין ברוך־השם יאָהרען לאַנג וואהנען מיר דאָ בשלום און מעהרען זיך און פּרוכפּערען זיך, די אַלטע ראַבינער האָבען אונז יאָהרען לאַנג ניט געשטערט און דאָ איז געקומען אַ ראַבינער אויף צוויי חדשים —, וויל ער פון אונז אַלע אַ תל מאַכען, גוואַלד! גאַראָדאָוואָי!

אויף זייער געשריי זענען פון שטאָדט אָנגעלאָפען אַסך מענשען און דער גאָראָדאָוואָי — די אָדעסער אופראווע, וואו עס געפינט זיך אַ „יודישער טיש" מיט אַ יודישען דיעלאָפּראָיזוואָדיטעל, וועלכער האָט געפונען אַז עס איז ניט קיין יושר, אַז אָהן דעם וויסען פון אַלטען ראַבינער, וואָס געפינט זיך אין אויסלאַנד, זאָל מען אויסקערען און ריין מאַכען די קאַנצעליאַריע און מען האָט ביי דעם צוויי־חדשים'דיגען ראַבינער צוגענומען דעם בעזעם און עס איז געבליבען, מען זאָל וואַרטען ביז דער אַלטער ראַבינער וועט קומען פון אויסלאַנד.

— סטייטש, וואו איז געהערט געוואָרען, האָט דעם נייעם רב'ס צד געשריען, אַז די מאַמע פאָהרט אַוועק, זאָל מען מיט דעם קינדס נאַסע נאָז אַבווישען וואַרטען, ביז די מאַמע וועט צוריק קומען צופאָהרען נאָר שריי היינט, שריי מאָרגען, עס העלפט גיט.

ווען דער גוטער מענש האָט געזעהן, אַז ריין מאַכען די קאַנצעלאַריע לאָזט מען איהם ניט, האָט ער זיך גענומען צו טהון אַנדערע גוטע זאַכען לטובת הכלל. למשל, ער האָט געזעהן ווי יאָהרען לאַנג אין אָדעס, וואו עס איז נור דאָ אַ לעדיגגעהער און האָט ניט וואָס צו טהון, ווערט ער אַ מלמד און לערנט יודישע קינדער.

דאָס האָט דעם גוטען מענשען אָנגענומען ביים האַרץ — פאַרוואָס זאָל זיך עפּיס מיט דער ערציהונג פון יודישע קינדער פערנעהמען יעדער לעדיגגעהער, און ער האָט זיך געווענדעט, וואו מען דאַרף, מיט אַ ביטע אַז יעדער, ווער עס וויל ווערען אַ מלמד, זאָל פריהער האַלטען אַ נעווייסען עקזאַמען, צי ער קען זיין אַ מלמד, אום מען זאָל ניט פערדאַרבען קיין אונשולדיגע קינדער.

די ביטע פון גוטען מענשען האָט מען ענטזאגט.

ווייעדער האָט דער גוטער מענש געזעהן, אַז ווער עס וויל נור זיין אַ שענער יוד דער ווערט אַ מוהל, האטש זיי קענען ניט גוט דעם פאַך און דעריבער מאַכט זיך וואָס קליינע קינדער געהען נעביך פאַר דער צייט פון דער וועלט, אלזא האָט דער גוטער מענש פאַרגעלעגט וואו מען דאַרף אַ פּראָיעקט, אַז ווער עס וויל זיין אַ מוהל זאָל פריהער פאַר דאקטוירים האַלטען עקזאַמען, צי ער קען די אָפּעראַציע.

און נאָך אַסך גוטע פּראָיעקטען וויל דער גוטער מענש אין דער צייט פון זיין קורצער ראַבינעריי טהון לטובת הכלל, נאר וואָס קומט אַרויס? אַ טהייל פון זיינע פּראָיעקטען זאָגט מען אין גאַנצען אָב און אַ

טהייל ליגט אונטער דעם גרינעם געוואַנט. נאר ערגער פון אַלץ איז דאָס, וואָס דערווייל לויפען אַוועק די צוויי חדשים און דער אַלטער ראַבינער מיט דעם אַלטען שימעל קומט צו פאָהרען צוריק אויף זיין ראַבינער שטעל, און אַלעס וועט זיך אי"ה פיהרען ווי עס האָט זיך געפיהרט ביז איצט פון אַלטע אַלטע יאָהרען.

איצט ראַטה איך יעדען, אַז ווער עס וויל בעטען ביי גאָט, ער זאָל ווערען אַ ראַבינער אָדער ווערען ז י י ן קאַסיער, זאָל ער ביי א י ה ם ניט בעטען ווי דער גוטער מענש אָדער ווי די גוטע יודענע אויף אַ יאָהר אָדער אויף אַ חודש, נאָר אויף שטענדיג, אויף אייביג, דאַן וואָלטען אַזוינע ווי די גוטע יודענע און דער אָדעסער גוטער מענש געקענט אַסך, אַ סך גוטס טהון לטובת הכלל.

וועגען דעם אַז עס איז ביי יודען אַ מצוה צו בעגראָבען, וואָס איך האָב געשריבען אין נומער 33, האָב איך בעקומען אַ בריעף פון ד ו ו י נ ס ק, וואו מען שרייבט, אַז דאָרט איז פינקט פערקעהרט ווי אין ק ל ע ו ו א ן, אַז דאָרט האָט מען ליעב צו בעגראָבען נור לעבעדיגע יודען און טוידטע וויל די דאָרטיגע חברה קדישא כלל ניט בעגראָבען.

אין פ אָ נ ו ל י אַ נ ק ע (אַ דאָטשע נעבען דווינסק) איז געשטאָרבען אַ יונגער מענש פון אַ יאָהר דרייסיג אַ בן יחיד. דער פאָטער פון דעם מת, אַ רייכער יוד, ניט קיין דווינסקער, האָט אָבגעמאַכט מיט דער חברה קדישא פאַר 800 רובל קבורה געלד. נאָר אַזוי ווי ער האָט ביי זיך ניט געהאַט מזומן אַזאַ סומע, האָט ער ביי אַ בעוואוסטען גביר פון שטאָדט איינגעלעגט אַ צעטעל אויף דעם געלד, ער זאָל דערנאָך בעצאָהלען און מען האָט געמאַכט די לויה.

פלוצים אין מיטען וועג, ווען די לויה איז שוין געגאַנגען, איז געקומען צולויפען איינער פון די חברה קדישא גבאים און האָט געהייסען אויפהאַלטען די לויה. דער גאַנצער עולם מיט דעם מת בלייבען שטעהן. וואָס איז? דער גבאי האָט זיך בעטראַכט, אַז מיט אַ צעטעל איז ער ניט זיכער מיט דעם געלד און ער פערלאַנגט, אַז דער פאָטער זאָל דער חברה אַרויסגעבען "פאָרמאַלנע וועקסלען".

אַ געשריי, אַ געפילדער מיט אַ גרויסע געוויין, נאָר עס האָט ניט געהאָלפען, דער אומגליקליכער פאָטער האָט געמוזט איבערלאָזען זיין טויטען בן יחיד און נעהן אונטערשרייבען פאָרמאַלנע וועקסלען, און ערשט דאַן האָט מען דעם מת מקבר געוועזען.

דער דווינסקער קאָרעספאָנדענט, וועלכער בעט מען זאָל איהם אונטערשרייבען "חש לגד" פרעגט זיך אָן ביי מיר, ווי עס איז בעסער צו שטאַרבען: אין ד ו ו י נ ס ק צי אין ק ל ע ו ו א ן.

ביי יודען זאָגט מען אַ שפּריכוואָרט: "לעבען זאָל מען צווישען גוים און שטאַרבען צווישען יודען".

איצט ווייזט אויס, אַז אַפילו שטאַרבען צווישען יודען איז אויך ניט גוט.

א מ ת.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — ד ע ר פ י נ פ ט ע ר ק אָ נ ג ר ע ס. אויס ו ו י ע ן איז מען מודיע, אַז אין גיכען וועט ווערען ענטשידען די פראַגע וועגען אָרט און צייט פון דעם פינפטען קאָנגרעס. מען זאָגט אַז נישט קוקענדיג אויפ'ן בעשלוס פון דעם גרויסען אַקציאָנסקאָמיטעט, אַז דער קאָנגרעס זאָל זיין אין לאָנדאָן, איז דאָך מעגליך, אַז ער וועט זיין אין אַ נעהנטערען אָרט, וואַהרשיינליך אין בערלין.

— דער מאַגיסטראַט אין פ ר אַ ג האָט בעשלאָסען צוצונעהמען פאַר דער שטאָדט 2000 מעטער ערד פון יודישען אַלטען בית הקברות. דער פראַגער אַלטער בית הקברות איז בעריהמט מיט זיינע אַלטע מצבות און קברים פון בעריהמטע רבנים און צדיקים און זעהר טייער פאַר יעדען יוד. די חברה קדישא האָט דערום פאָרגעלעגט דער שטאָדט, צו געבען איהר 60,000 קראָנען, כדי זי זאָל נישט אָנריהרען דעם בית עולם, נאָר איהר פאָרשלאַג איז נישט אָנגענומען געוואָרען.

*** ד ע ר אַ נ ט י ס ע מ י ט י ז ם א י ן א ו נ ג א ר ן. אונגאַרן מיט זיין "ליבעראַלער" רעגירונג ווערט שטענדיג געהאַלטען פאַר אַ יודישען "גן-עדן". די עסטרייכישע אַנטיסעמיטישע צייטונגען האָבען נישט פאַר אונגאַרן קיין אנדערען נאָמען ווי "יודעאָ-מאַדיאַרען" און די אונגאַרישע הויפּטשטאָדט ב ו ד אַ פ ע ס ט הייסט ביי זיי נישט אַנדערש ווי "יודא-פעסט", ווי דער "יודישער גן-עדן" זעהט אויס, האָט מען לעצטענס געקאָנט זעהען אויס די בעריכטע פון די צייטונגען וועגען אַנטיסעמיטישע איבערפעלע אויף יודען אין קור-ערטער, וואָס טרעפען זיך אין "ליבעראַלען" אונגאַרן נישט זעלטענער ווי ערגיץ אַנדערש.

אין דער לעצטער נומער "די וועלט" בעשרייבט דער ראַבינער פון קראָנשטאַדט, ה' ד"ר ר ו י ז ע נ ב ו י ם, ווי ווייט די אַנטיסעמיטען אין אונגאַרן זענען בעמיהט דאָס בלוט-בלבול צו פערברייטען. "מיט עטליכע וואָכען צוריק — שרייבט ה' ד"ר ר. — האָבען 2 פרויען, איינע אַ דייטשע און איינע אַ רומענישע, געמעלדעט ביי דער בעהערדע אַז אַ יוד איז צו זיי געקומען און געבעטען מען זאָל איהם פערקויפען אַ קינד פאַר 5000 פלאָרין, נאָר זיי האָבען דעם יוד אַזוי שטאַרק געשלאָגען אַז ער איז פערשוואונדען געוואָרען. די צייטונגען האָבען באַלד דאַרויף טאַקי געוואָרענט די עלטערען: "אַכטונג צו געבען אויף זייערע קינדער, ווייל די זאַך איז נישט אַזוי פשוט..."

דען 13 אויגוסט איז פערבלאָנזעט געוואָרען אַ יוד פון רומעניען אין קראָנשטאַדט. מען האָט איהם געשלאָגען האַלב-טויט און אַרויסגעלאָזט אַ קול אַז ער האָט געוואָלט אַוועקרויבען אַ יונגיל פון 4—5 יאָהר. דעם יוד האָט מען געבראַכט צו דער פאָליציי און עטליכע הונדערט רומענען האָבען געשוואָרען ביי אַלעם הייליגען אַז זיי האָבען מיט "זייערע אייגענע אויגען" געזעהען ווי דער יוד האָט דאָס קינד געוואָלט רויבען. בעת מען האָט מיט דעם יוד אויפגענומען פראָטאָקאָל האָבען זיך דערווייל אין דרויסען הונדערטער מענשען אָנגעזאַמעלט, האָבען געשריען אַז זיי וועלען די שול איינרייסען און האָבען זיך דערצעהלט בסוד, אַז די רעגירונג האָט גענומען ביי יודען שוחד 400,000 פלאָרין, כדי זי זאָל ערלויבען 99 קריסטליכע קינדער צו שחט'ען אלס קרבנות פאַר דער נייער שול.

אין דערזעלבער נאַכט איז ווידער געוועזען אַ רעש אין שטאָדט. אַ יונגיל פון אַ יאָהר 10—12 האָט געמאַכט די אַנצייגע אַז אַ יוד מיט אַ ש ו ו אַ ר צ ע ן באָרד און ר ו י ט ע וואָנצים האָט איהם געכאַפּט הינטען-אַרום און איהם געוואָלט מיט אַ מאַשין אָבצאַפּען בלוט, נאָר די הייליגע מאַריאַ וועלכע ער האָט אין דער נויט אָנגערופען, האָט איהם מציל געוועזען פון דעם יודענ'ס האַנד וועלכער איז גיך פערשוואונדען. איצט זוכט די בעהערדע אויך דעם דאָזיגען יוד!"

דאָס אַלץ קומט דערפון, ווייל די רומענישע גלחים פרעדיגען שטענדיג פון זייערע קאַנצלען אַז די קריסטען זאָלען אָבהיטען זייערע קינדער פון יודישע הענד, וועלכע ווילען זייער ניי-געבויטע שול מחנך זיין מיט קריסטענבלוט, און די צוהערער פון אַזעלכע דרשות, וואָס ווערען פראַנק און פריי געהאַלטען, גלויבען זיי און זעהען אין יעדען יודען אַ רוצח פון זייערע אונשולדיגע קינדער.

*

רוסלאַנד. — מיט ערלויבניש פון מיניסטעריום ווערט אין אָדעס ביים קוראַטאָר פון אָדעסער לעהרראַיאָן געגרינדעט אַ קאָמיסיאָן, וועלכע וועט עקזאַמענירען לעהרער, וואָס ווילען בעקומען דאָס רעכט צו לערנען העברעאיש און יודישע געשיכטע אין יודישע פריוואַט שולען. צום עקזאַמען וועלען אַלס פראָבע ווערען צוגעלאַזט אויך אַזעלכע מענשען, וואָס האָבען נישט געענדיגט קיין שולע. די קאָמיסיאָן קאָן בעשטעהען לויט בעשטימונג פון קוראַטאָר פון יודען און פון קריסטען, וועלכע זענען גוט בעקאַנט מיט די יסודות פון דעם יודישען גלויבען און מיט דער העברעאישער שפּראַך.

— די "ס י ע ו ו' ט ע ל ע ג' א ג ע נ ט ס ט ו ו א" איז מודיע פון וו אַ ר ש אַ, "אַז מען האָט אַרעסטירט אַ גרויסע פּאַרטיע יודען אויס קאָוונער און וואָלינער גוב', וועלכע האָבען געוואָלט אַריבערגעהען די גרעניץ אָהן פּעסער. מען האָפט צו חאַפען די אַגענטען, וועלכע האָבען אויסגענאַרט דעם אונוויסענדען עולם". דער "ו ו אָ ס ח אָ ד" בעמערקט דערויף, אַז דער צענטראַל-קאָמיטעט פון דער חברה יק"א אין פעטערסבורג וואָלט זיך געדאַרפט נעהמען דערצו, צו ברענגען אָרדנונג אין דער עמיגראַציאָן.

— דער דירעקטאָר פון מינסקער גימנאַזיום האָט מודיע געוועזען, אַז אויף בעפעהל פון דעם קוראַטאָריום פון ווילנער לעהרראַיאָן וועט במשך פון דעם יאָהר 1901/2 אין מינסקער גימנאַזיום נישט ווערען אַריינגענומען קיין שום יודען.

— דער סענאַט האָט ערקלערט, אַז יודען, וועלכע וואָהנען אין דערפער, מעגען אַרויספאָהרען פון דאָרט אויף אַ צייט, און זיי פערליערען דאָס רעכט צוריקצוקומען אויף זייער אָרט נור אין דעם פאַל, ווען עס איז ריכטיג בעוויזען, אַז זיי האָבען זיך אַרויסגעצויגען פון דאָרף אויף שטענדיג אין אַ שטאָדט אָדער אַ שטעדטיל.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז יודען מאשיניסטען האבען דאס רעכט צו וואהנען אומעטום אין רוסלאנד. (Восходъ N. 14)

— דער קוראטאר פון די שולען אין אדעסער ראיאן האט אין חערסאן ערלויבט צו עפענען „נאכמיטיגע קורסען“ צו לערנען יודישע יויסענשאפטען פאר יודישע שילער פון גימנאזיעס און פון אנדערע אלגעמיינע שולען.

— די בערגיודען אין קאווקאז. דעם „וואסחאד“ שרייבט מען וועגען די בערגיודען אין קאווקאז: אין קובא (באנקינ' גוב') וואהנען בערך 7000 נפשות יודען. זיי פערנעהמען א בעזונדער פארשטאדט אין קובא אויף איין זייט פון טייך קובינקא. אויף דער אנדערער זייט טייך ליגט די שטאדט, וועלכע איז בעוואהנט פון מאחמעדאנער און ארמענער.

די בערגיודען זענען אין אלעם אנדערש ווי די אייראפעאישע יודען. זיי קליידען זיך גלייך ווי די קאווקאזער מאחמעדאנער: די מענער אין בעשמעטען און פאפאכען (פוטערנע היטלען) און די פרויען אין שאראווארען (ברייטע הויזען). די מענער טראגען על פי רוב קינזשאלען. זיי רעדען צווישען זיך פארסידיש און מיט אנדערע טאטאריש. רוסיש קענען זיי כמעט קיינער נישט. פיעל יודען און אפילו פרויען טרינקען א סך בראנפען.

די קובער יודען וואהנען זעהר ענג צו 10—15 נפשות אין איין סאקליא (הייזעל פון ערד), וועלכע ווערט בעלויכטען דורך א קליין פענסטעריל. קיין מעבעל פערמאגען זיי נישט, ווייל זיי שלאפען אלע גלייך מיט די מאחמעדאנער אויף דער בלויזער ערד.

זיי פערנעהמען זיך מיט ערדארבייט און האנדעל; רייכע איז צווישען זיי וועניג און כמעט אלע לעבען זעהר ארים. זיי זענען זעהר פאנאטיש אין אמונה־זאכען און ווער עס איז נישט מקיים דעם קלענסטען דין, ווערט געהאלטען פאר איין אפיקורס. פון חרם דרבנו גרשון האלטען זיי נישט און זיי נעהמען אייניגע ווייבער. זיי שרייבען רש"י־כתב, אבער זעהר וועניג פון זיי קענען שרייבען. די פרויען זענען גאר אונוויסענד און קומען אפילו נישט אין שול. די רבנים זייערע זענען אויך נישט קיין גרויסע לומדים.

די בערגיודען מאכען חתונה זייערע טעכטער צו 13—14 יאהר און אפטמאל אויף 30—35 יאהריגע מאנספערזאנען. אויף חתונות שפיעלט מען אויף מעשענע כליס. דיזעלבע מוזיק הערט מען אויך אים פורים און חנוכה, בשעת די בערגיודען זענען שטארק מקיים די מצוה אנצושכור'ן זיך, דערביי שלאגען זיי זיך אויך מיט קינזשאלען.

*

דייטשלאנד. — סיר פרענסיס מאנטיפיארי אין פראנקפורט א מיין. דעם 15 אוגוסט איז סיר פרענסיס מאנטיפיארע געווען אויף איין אספה פון פראנקפורטער ציוניסטישען פעריין. אין זיין רעדע האט מאנטעפיארע דערמאהנט וועגען די פארטשריטע, וועלכע דער ציוניזם האט געמאכט אומעטום און דערהויפט אין ענגלאנד. איבערגעהענדיג צו דעם מעמד פון ארץ ישראל, האט ער מעורר געווען דעם עולם צו שטיצען די יודישע קאלאניאלבאנק.

*

אמעריקא. — קאנאדא און איהר בעדייטונג פאר יודישע עמיגראנטען. דער „דזשואיש קראניקל“ שרייבט וועגען דער בעדייטונג פון קאנאדא פאר יודישע עמיגראנטען, אז פערשיעדענע ידיעות אויס די מערב־פראווינצען פון קאנאדא און די ידיעות, וועלכע זענען ענטהאלטען אין סטאטיסטישען יאהרבוך פון קאנאדא פאר דעם 1900 יאהר, פיהרען צום געדאנק, אז קאנאדא איז מעהר מסוגל פאר א יודישע עמיגראציאן ווי אלע אנדערע לענדער פון דער וועלט. דאס לאנד איז אזוי ברייט און דיק, אז זי קאן אריינעהמען אין זיך אייניגע מיליאנען יודען. די צפון־מערב'דיגע פראווינצען, אין וועלכע עס געפינען זיך אויך די קאלאניעס פון באראן הירש, קענען זעהר לייכט ווערען דער קארנשפייכלער פאר גאנץ אייראפא, אזוי גרויס איז דער שטח פון די ווייצפעלדער אין דער דאזיגער געגענד. דאס בעארבעטע לאנד פערגרעסערט זיך אלע מאל מעהר, אבער עס דארפען נאך דויערען זעהר פיעל יאהרען, ביז די גאנצע ערד וועט ווערען בעארבעט. דאס גערעטעניש פון היינטיגען יאהר אין די הירש קאלאניעס דארף זיין זעהר גוט. בעת ערדארבייט שפיעלט די הויפט ראליע אין לאנד, זענען אויך זעהר וויכטיג, דאס וואלדגעשעפט, פישפאנג און בערגבוי. די וועלדער בעדעקען כמעט א דריטעל פון דעם גאנצען לאנד און מעהר ווי 2 מיליארד קוביק־פוס בוימער ווערען אויסגעהאקט יעהרליך. א גרויסע טהייל דערפון ווערט איבערגעארבעט אויף פאפיער, אויף וועלכען עס דרוקען זיך די צייטונגען. די פישפאנגען אין קאנאדא זענען די גרעסטע אין דער וועלט. און די ווייסבלעכענע קעסטעליך מיט לאקס, וועלכע ווערען אלע יאהר ארויסגעפיהרט פון קאנאדא, בעטרעפען מיליאנען פונט. אין בהמות איז קאנאדא אויך איינס פון די רייכסטע לענדער אין דער וועלט. זי פערמאגט אויך גרויסע קוילען־ און גאלד־גרובען.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאנד. — פון דעם קומענדיגען לעהרסעזאן וועלען אייגעפיהרט ווערען אייניגע רעפארמען אין די האנדעלס־שולען, וועלכע זענען אונטער השגחה פון פינאנצמיניסטער. ערשטענס, וועלען אבגעשאפט ווערען אלע שטראפען פאר די שילער, ווי לאזען אהן מיטאג, שטעלען אין ווינקעל אדער אין קארצער. דאגעגען ווערט פערלאנגט, אז די לעהרער זאלען ווירקען אויף די שילער מיט גוטע רייד און אז מען זאל פערמיידען דאס אויסשליסען קינדער פון דער שולע. אויף די אסיפות פון די פעדאגאגישע קאמיסיאנען וועלען זיך בעטהייליגען אויך דאקטוירים און די עלטערן פון די קינדער. פרעמדע וועלען אויך ווערען צוגעלאזען צו בעזוכען די שולען אין דער צייט פון לערנען. אויסערדעם וועט ווערען פערגרעסערט דאס לעהרפראגראם פון דייטשער און פראנצויזישער שפראך.

— אין פעטערבורג ווערט קירצליך געעפענט א שולע צו לערנען זייגערמאכעריי פאר פרויען. עס וועלען ווערען אריינגענומען אין שולע פרויען אהן אונטערשיעד פון רעליגיאן, וועלכע האבען געענדיגט 4 קלאסען גימנאזיע, און זענען אלט פון 16 ביז 25 יאהר. דאס לערנען וועט דויערען 3 יאהר.

— לויט די נייעסטע סטאטיסטישע צאהלען געפינען זיך אין רוסלאנד 54 העכערע שולען (אוניווערזיטעטען, אקאדעמיעס, סעמינאריען א. ז. וו.) מיט 16,570 שילער, 880 מיטעלשולען מיט 162,000 שילער און 79,000 אנפאנגס שולען מיט 4,204,000 שילער.

*

איטאליען. — הונגער אין איטאליען. אין איטאליען הערשט הונגער, בעזונדערס אין די פראווינצען קאלאבריא און אפוליא און אויף די אינזלען סארדיניען און סיציליען. שלעכט און ביטער איז דער מצב פון די בויערען און די ארבייטער. אין רוים, מילאן און נעאפעל איז געווען א שטרייק פון די דיענסטלייט אויף די טראמוואיען. ווו גרויס די נויט איז, זעהט מען דערפון, דאס פיעל מענשען בעגעהען פערברעכען, נור צוליעב דעם, אז מען זאל זיי איינזעצען אין תפיסה און זיי זאלען זיין בעוואהרענט מיט ברויט. אין טאוורי־זאנא זענען געווען געשלעג צווישען פאליציי און דעם המון, וועלכער האט אויסגעריסען בוימער אויף די גאסען, כדי צו הייצען מיט זיי. אין די רייכסטע פראווינצען לאמבארדיען און פיעמאנט איז דער ארבייטסלאן געפאלען אויף 60 סאנטים, ד. ה. 25 קאפ' א טאג. אלס געוועהנליכע שפייז פאר'ן פאלק דיענט א זופ פון באב אדער געבראטענע קאשטאנעס. ברויט איז א זעלטענהייט, וועלכע מען זעהט נישט.

די סבות פון דער דאזיגער שרעקליכער ארימקייט איז וואס דער גרעסטער טהייל ערד אין איטאליען געפינט זיך ביי אייניגע מענשען, וועלכע האלטען ארבייטער און צאהלען זיי פרוטות פאר זייער הארעוואניע.

*

ארץ ישראל. — דער נייער פאשא אין ירושלים דזיוואד־ביי האט מודיע געווען דער רעגיערונג וועגען דעם פעהלען פון וואסער אין ירושלים. דער סולטאן האט פער דעפעשע אנגעוויזען 6000 טערקישע לירא, כדי צו פערבייטען די אלטע רעהרען פון דער וואסער־לייטונג אויף אייזערנע.

*

יאפאן. — אין דער הויפטשטאדט טאקיא איז היינטיגעס יאהר געעפענט געווארען די ערשטע אוניווערזיטעט פאר פרויען. פרויען־גימנאזיען זענען דא אין יאפאן 6; 3 אין טאקיא און צו איינע אין יאקאהאמא, אסאק און קיאטא. איבערהויפט שטעהט די פאלקס־בילדונג זעהר הויך אין יאפאן. יעדעס יונגיל פון 7 יאהר אן מוז בעזוכען א שולע, דער שכר־למוד איז זעהר קליין, בערך 20 קאפ. מאנאטליך.

צום בילד.

די סצענע קומט פאר אין לאנד מדין, וואהין משה איז אנטלאפען פון פרעה'ן. משה זעהט ווי נעבען א ברונען זענען פאסטוכער אנגעפאלען אויף עטליכע פרויען, די טעכטער פון יתרו. זיי זענען געקומען צום ברונען אנשעפען וואסער, כדי אנצוטרינקען זייער טאטענס שאף, נאר די פאסטוכער האבען זיי אוועקגעטריבען.

משה, וואס האט ניט געקענט צוזעהן, ווי די שטארקערע בעליידיגען שוואכערע, איז אויפגעשטאנען און זיך אנגענומען פאר די שוואכע פרויען און זיי געהאלפען אנטרינקען די שאף, די פאסטוכער קוקען אויף איהם מיט צארען, נאר מיט מורא. משה איז גרייט מיט אלע

זיינען קרעפּטען פערטהיידינען די שוואַכערע, וועלכע געפינען זיך איצ־טער אונטער זיין שוטץ — אונטער זיינע פלייצעס. משה האָט זיך איצט פאַר זיי געוויזען ווי אַ גוטער מלאך: זייערע נעזיכטער קוקען אויף איהם מיט פיעל דאַנקבאַרקייט.

דאָס אַלעס איז דעם קינסטלער געראַטען איבערצוגעבען אין דעם בילד.

מ א ט ע ל ע.

(אַ טרויעריגע מעשה).

(ענדע)

אין אַ שבת נאָכ׳ן עסען איז דאָס געווען.

מאָטעלע איז געווען ביי ר׳ משה חיים אין שטוב.

אין שטוב ביי ר׳ משה חיים איז געווען אַ קליין „גן־עדן" אויסגעקעהרט, אויפגעראַמט. אַלעס שיינט, אַלעס גלאַנצט, אַ ווייסער טישטוך אויפ׳ן טיש.

אין אַויר אפילו שפירט מען די הייליגקייט פון שבת.

ר׳ משה חיים ליגט אין שלאָף. די קאָלדרע, מיט וועלכער ער ליגט צונעדעקט, בעוועגט זיך פון דעם אַטהעמען פון זיין האַרץ. די האָר פון באָרד בעוועגען זיך אויך.

רייזעלע ליגט אָננעשפּאַרט דעם קאָפּ אויפ׳ן טיש און שלאָפט..

און מאָטעלע זיצט און גלאָצט...

די זון גנב׳ט זיך אַריין דאַרכ׳ן פאַרהעננגיל און בעגאָלד איהרע האָר.

און איהרע האָר, דאַכט זיך מאָטעלען, האָבען אַשייכות מיט זיין האַרץ — זיי שפּאַלטען עס דורך און קניפּען זיך צוזאַמען און ציהען איהם...

איהרע אויגען זענען פערמאַכט און איהר פּנים איז אַזוי שען און עס זאָגט אַזוי: קום! קום! נעהנטער!... מאָטעלע שעם דיך נישט. האָב נישט קיין מורא... איצט איז קיינער נישט דאָ... קיינער זעהט נישט... קיינער ווייסט ניט...

אָבער די שטראַהלען פון דער זון — ?

— פערשפּרייט האָט ער דאָס פאַרהעננגיל פאַר׳ן פענסטער טינקעלער איז געוואָרען אין חדר —

און זיי בעטען דאָך — איהרע צוגעמאַכטע אויגען זאָגען: קום אהער, מאָטעלע! — נעהנטער—נעהנטער — און אַלעס איז מסכים — דאָס ארויף און אַראָב געהען פון ר׳ משה חיים׳ס האַרץ איז אויך מסכים — אַלעס הייסט —

אָבער דער אייבערשטער ווייסט און זעהט אַלעס וואָס דער מענש דענקט צו טהון —

אָבגערוקט האָט ער זיך —

אָבער די צוגעמאַכטע אויגען שלעפּען איהם מיט געוואַלד. דאָס פּנים ציהט — די האָר — און גענעהנט האָט ער זיך —

דאָס האַרץ קלאַפּט — די אויגען שווינדלען —

איהרע האָר — ניין — אויף איהר פּנים, אויף איהרע האָר ליגט אַ הייליגקייט — און דאָס לאָזט ניט — דאָס הייסט ניט — קושען — ניין — ליפּען זענען טמא, מטמא מאַכען איהרע האָר, אַוועקשעכטען די הייליגקייט פון פּנים.

ניין — ניין —

יאָ—יאָ — קום — קולות זאָגען, דאָס האַרץ ציהט — די האָר נאָך שטאַרקער — דאָס פּנים איהר׳ס רעדט—די אויגען נעהמען מיט געוואַלד — און קיינער איז נישט דאָ—קיינער זעהט נישט — און אַלעס הייסט — אַלעס איז מסכים — און גענעהנט האָט ער זיך שוין ווידער, שוין ריהרען אָהן זיינע ליפּען איהרע האָר. —

און די טיהר האָט זיך פּלוצים אויפגעעפענט און שפּרינגע ר׳ משה חיים׳ס ווייב איז אַריינגעקומען —

— אָ, וועה איז מיר! — אַ בראָך איז מיר —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ער איז געבליבען שטעהן ווי פריהער, גלאָצט מיט די אויגען. גאָר נישט גערעדט, גאָר זיך נישט פערענטפערט —

*

אין אַ צייט אַרום —

מאָטעלע זיצט אין וואַלד אַליין —

עס איז אַ שטילע זומער־נאַכט.

אַלעס שלאָפט אַרום, די בוימער שטעהען שטיל און שלאָפען. דער הימעל האָט זיך אנגעטהון זיין בלויען שלאָפקלייד און שלאפט, נאָר די איינציגע צנועה׳דיגע לבנה גלאָצט נאָך אַראָב מיט איהרע אויגען — טהיילמאָל בעהאַלט זי זיך אונטער דעם הימעלס שלאָף־דעק, חאַפּט אויף אַ ווייל אַ דרימעל און לאָזט דערווייל וואכען איהר קאַמערדינער, דעם שטערן, וואָס בעגלייט זי.

נור איך אַליין בין אויף — טראַכט ער זיך—זיץ דאָ אַליין צווישען די בוימער פון וואַלד, איינזאַם, טרויעריג — און צו וואָס בין איך דען אַהער געקומען? פרעגט ער זיך אַליין. ווער האָט מיך אַהער געפיהרט? אסור אויב איך ווייס, איך געה און געה, ביז איך פערקריך מיך, און קום דאָ אין וואַלד און זעץ מיך אַנידער אונטער דעם גרויסען בוים מיט די גרויסע צווייגען, וואָס איהם האָב איך אַלץ פערטרויט — אַלץ געזאָגט, קיין זאַך נישט בעהאַלטען און איך האָב מיך גאָר נישט געשעמט —

אַליין זיץ איך דאָ און שווייג.

טויזענדער שאָטענס, מיט טויזענדער בילדער און געשטאַלטען טאַנצען פאַר מיינע אויגען — און טויזענדער געדאַנקען און געפיהלען טאַנצען אין מיין קאָפּ און מיין האַרץ —

און פּלוצלינג האט ער פון אַלעס פערגעסען —

איהם דאַכט זיך, ער זיצט אין וואַלד מיט איהר —

ער האט דאָך איהר אַ בריעוויל געשריבען, אַז זי זאָל קומען, און אַזוי קומט זי שוין שטענדיג אַלע נאַכט. זי קריכט אַלע נאַכט אַרויס פון איהר קבר, מאַכט זיך אָב דעם זאַמד פון די תכריכים, צולאָזט זיך די האָר, קומט אין וואַלד אַריין און זעצט זיך אַנידער נעבען איהם — ער פרעגט זי: „רייזעלע דו ביזט דאָך שוין אַ ווייביל, דו האָסט דאָך חתונה געהאַט פאַר ר׳ מרדכי דעם למדן, און ר׳ מרדכי למדן׳ס ווייב געהט אין די אייגענע האָר פע! רייזעלע, עס פּאַסט ניט, טהו אָן דיין הייביל!"

און איהם דאַכט זיך אַז זי ענטפערט איהם:

ר' מרדכי למדן'ס ווייב איז געשטאָרבען, און איך בין ר' משה חיימ'ס טאָכטער, נאָך אַ מיידעלע —

און ער פערגעסט, אַז זי איז געשטאָרבען. איהם דאַכט זיך אַז זי לעבט, און זי איז ווידער דיזעלביגע ווי זי איז געווען, איידער זי האָט נאָך חתונה געהאַט — דענסמאָל נאָך ווען ער פלעגט אַריינקומען צו ר' משה חיימ'ען.

דענסמאָל — דענסמאָל —

ער געדענקט אַלץ —

און יעצט זיצט ער דאָך מיט איהר אין וואַלד אַליין —

און די בוימער בעהאַלטען זיי און זענען איינגעשלאָפען — דאס גאַנצע לעבען שלאָפט —

די לבנה האָט זיך איצט ארונטערגעהאָפט אונטער דעם הימעל'ס דאך און שלאָפט. אויך דאס ליכטיל פון וועכטערס הייזיל איז אויסגעגאַנגען, אַ סימן — ער שלאָפט אויך.

נאָר יענער שטערן, דער לבנה'ס וועכטער, איז נאָך אויף, און נאָר די זשאַבע אין וואַסער קוויטשעט – קוויטשעט ביטערדיג.

נאָך א רגע, זי האָט אויפגעהערט קוויטשען —

און דער שטערן קוקט מיט אַ ליעבליכען שמייכעל אויף די גאַנצע וועלט — ער גריסט און קושט —

און דער שטערן קוקט אויף זיי און לאַכט — ער הערט זייערע סודות, וואָס זיי זאָגען זיך אין זייערע הערצער. גישט מיט ווערטער, ער ווייסט אַלץ און לאַכט —

און מאַטעלען דאַכט זיך אזוי, ווי דער שטערן וואָלט געזאָגט צו זיי: — האָט ניט קיין מורא, ליעבע קינדערליך — איך וועל פאַר קיינעם די סודות ניט אויסזאָגען.

און ער קושט זיי מיט אַ שטראהל — און בעלייכט איהרע ווייסע תכריכים.

און זייביידע — דאַכט זיך מאַטעלען — זיטצען צוזאַמען האַרט נעבען אַנ'אַנדער — איינער קוקט נישט אויפ'ן צווייטען. ער קוקט אַרויף אין דער הייך צום הימעל, און זי טיעף אין וואַלד אַריין —

און פלוצלינג — דאַכט זיך איהם:

— מאַטעלע — !

— רייזעלע — !

ווייטער איז שטיל — אַראָבגעלאָזט די קעפ צו דר'ערד און רויט ווערען די פנימ'ער.

אַ טרעהר — דאַכט זיך איהם, קייקעלט זיך אראָב פון איהר אויך אויף איהר באַק —

— און שטיל איז אומעטום — אַלץ שלאָפט געשמאַק — קיינער געהט ניט —

געקוקט — דאַכט זיך איהם — האָט זי אויף איהם מיט פיעל רחמנות, מיט פיעל דערבאַרעמקייט.

און ווייטער שטיל —

אַראָבגעלאָזט פערשעמט האָבען זיי ביידע די קעפ — און דער שטערן — דאַכט זיך איהם — האָט געזעהען און געלאַכט.

— רייזעלע — האָט ער קוים הערענדיג אויסגערופען.

— מאַטעלע — דאַכט זיך איהם, האָט זי געענטפערט מיט אַזאַ ווייכקייט, מיט אזאַ ליעבליכקייט, אַז זיין האַרץ איז צוגאָסען געוואָרען.

— „רייזעלע, זאָל איך דיך קושען?" — האָט ער פלינק אַ פרעג געטהון — און עס האָט איהם שוין באַנג געטהון און פלינק האָט ער געוואָלט זיין וואָרט צוריקנעהמען —

און גאָר ניט — דאַכט זיך איהם — האָט זי געענטפערט, נאָר בעהאַלטען האָט זי איהר פנים צווישען איהרע קליינע הענדליך און זי האָט געוויינט.

נאָר נאָכהער — דאַכט זיך איהם — האָט זי איהם איינגערוימט, ווייזענדיג אויף יענעם שטערן: „דער שטערן זעהט אַלץ — און פאַר איהם שעם איך מיך".

און זיי האָבען זיך פעררוקט הונטער די גראָבע בוימער און זיך בעהאַלטען פון דעם שטערן —

— — אָבער דער שטערן — דאכט זיך איהם — האָט אַלץ גע־זעהען און געלאַכט —

— —

באַלד האָט זי — דאַכט זיך איהם — אַ פאָר פליגעל פערשפרייט און איז אַוועקגעפלוינען. איהרע ווייסע תכריכים האָבען זיך איהר נאָכגעשלעפט — — —

ער איז געבליבען אַליין זיטצען — — — — — — — — — — — —

— —

אין שטעדטיל האַלט מען איהם פאַר אַ מרה־שחורה'דיגען —

שלום אַש.

נדבות:

פיר די בריסקער נשרפים: אויס סאַראַכס פון דעם דאַרטיגען קאַפעלמייסטער'ס טאָכטער פריילין חי' ניימאַן וועלכע זי האָט צוזאַמענגעקליבען אונטער די פערזישע יודען — 55 רובעל.

בריעפקאַסטען דער אַדמיניסטראַציאָן.

ה' גאַלינקין — סאַפייעוואַ און ה' רוביזשעווסקי — ראַסטאַוו: ביטע צוצושיקען נאָך צו 50 קאָפּ. יעדעס האַלב יאָהר קאָסט 3 ר"כ.

ה' ראָזענצווייג — חאַרקאָוו: אומענדערן די אַדרעסע קאָסט 20 קאָפּ.

ה' רוטמאַן — חאָטין: קיין נאָכנאָהמע קאָנען מיר דאַרויף נישט מאַכען; שיקט אַריין דאס געלד.

ה' פרימקעס — זוואַנעץ: פיר דער „וועלטגעשיכטע" 1.50 ר' מיט פּאָרטאָ.

ה' וואַרשאַווסקי — וואָלאַ: די נו' 9 פעהלט.

ה' מזרה — ווילנאַ: דער פּרייז פון דעם בוך, וואָס איהר פרעגט, איז פיר אונזערע אַבאָנענטען 2.30 ר' מיט פּאָרטאָ.

ה' אַבראַמאָוו — בערדיטשעוו: ביטע נאָך 50 קאָפּ. דער פּרייז פיר איין ½ יאָהר איז 3 ר'.

ה' שמואל ריט—ג ליבוי. איהר האָט, זייט מוחל, אַ טעות. דאס וואָס איהר האָט געזעהען איין פּרייז פון 4 ר' איז דאס ענטוועדער פיר דעם 1־טען יאָהרגאַנג ווען „דער יוד" איז ערשינען 2 מאָהל מאָנאַטליך, אָדער פיר דער צייט פון 1 אַפּריל ביז ענדע יאָהר. און אומזיסט בייזערט איהר זיך אַז מען האָט אייך אַריינגענאַרט אין חרר.

ה' יוסף ריי—סקי אין... פיר אייער מיה וואָס איהר גיבט זיך, ווי איהר שרייבט, פיר „דעם יוד", דאַנקען מיר אייך זעהר.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.

Парижская папиросная бумага

„Ле Дерніеръ Картушъ"

требовать исключительно гильзъ а также папиросныхъ книжекъ изъ настоящей французской бумаги „Ле Дерніеръ Картушъ"

Бумажка эта признана Химич. Лаборатр. Варшав. Император. Университета САМОЮ ЛУЧШЕЮ.

Образцы бумажки разныхъ сортовъ высылаетъ безплатно.

ТОРГОВЫЙ ДОМЪ
Д. ЗИЛБЕРЛЯСТЪ
въ ВАРШАВѢ

Граничная улица № 6.

סטעמפעל גראַוויר און התימות
גוט און ביליג פערפערטיגע

М.А.СЛОБОДСКІЙ

Варшава Гусья 5.

איך שיק אויך פר. נאכנאהמע.

כירורגישע הינעקאלאגישע
פריוואט-קליניק
פון
ד"ר רייכשטיין און וואוועלבערג

אין ווארשא, לעשנא 31. די אנשטאלט געפינט זיך אין א גאָרטען. עס זענען דאָ שפעציעלע צימער פיר קימפעטאָרען (אָהנע מעלדונג). פרייז פון 2 ביז 5 רו"כ. שטרענג כשר'ע קיך. אמבולאטאריום פון 10 ביז 12 אוהר.

עס איז מיר נייטהיג
ג א ל ד א ר ב י י ט ע ר
וועלכע ארבייטען גאלאנטעריי ארבייט.

Т. ФРИДМАНЪ
Варшава, Милая 17.

אין **מוסטער-הדר** פיר קנאבען
פון מ. מ. שפירא, טווארדא 26
ווירד געלערנט העברעאיש, תורה, תפלות גמרא און אלגעמיינע געגענשטענדע ספעציעל.

צוקערניע ש. שפינעלגלאז
ווארשא, נאלעווקי Nr. 10

(פארמאלס אינגעלזאָהן) וועלכע עקזיסטירט זייט 18 יאהר. פון דער צייט און זייט איך האב זי איבערגענומען אונטער מיינע אויפזיכט האָב איך פיעל פערבעסערונגען איינגעארדענט. רייך, כשר, ביליג. בעשטעלונגען ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט, היער און אויף דער פראָווינץ. פיעלע ראנקען בריעפליך אויך מינדליך.
די צוקערניע בעזיצט 24 צייטונגען צום לעזען.

ה ש ל ח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו"ל: **חברת „אחיאסף"**. העורך: **אשר גינצברג.**

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת השביעית

וזה תכן עניניה:

א) סניגורא. (השקפה היסטורית). א).	ד"ר ש. ברנפלד.
ב) הכתב והמכתב.	א. שולמאן.
ג) בעמק הבכא. (ספור, חלק שלישי — המשך).	מנדלי מוכר ספרים.
ד) המרתיבים והמפסיקים.	א. לוי.
ה) הקבצן העור (ספור).	אליהו מיידאניק.
ו) יוסף דו-נואס. (שיר).	ש. ל. גורדון.
ז) ספרותנו (ד).	יוסף קלוזנר.
ח) מכתבים מרוסיא (ה).	אבא.
ט) מכתבים מצרפת. (ב).	א. ליודוויפול.
י) השקפה כללית. (XV).	עברי.
יא) ידיעות ספרותיות.	

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו"כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק, לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל.

לחותמים על „השלח", „הדור" ביחד יוזל המחיר בשני רו"כ, וישלמו לשנה 10 רו"כ, לחצי שנה 5 רו"כ, לרבע 2.50 רו"כ.

כתבת השלח:

Издательство „АХІАСАФЪ" Варшава.

אבאנעמענט אויף „DIE WELT"!

די פערטרעטונג פיר רוסלאַנד אויף דעם ציוניסטען-ארגאַן „Die Welt" האָט איבערגענומען חברת אחיאסף ווארשא און ביטען זיך צו ווענדען אויף אדרעסע:

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

Verlag „Achiasaf", Warschau.

מינדליך: טווארדא נו' 6.

Руководство упрощеннаго счетоводства

А. Т. Поляковъ.

„Двойная бухалтерія по нововведеннымъ формамъ". М. 1898 г.

— ЦѢНА 50 коп. —

Продается во всѣхъ книжныхъ магазин. СПБ. и Москвы. Выписывающіе отъ автора: п. от. Пичаево, Тамбовск. губ., с. Таракса, за пересылку не платять. Можно почтов. марками.

אין דער העברעאישער שולע
(אבראַזצאָווע חדר)

פון א. גוטמאן אין אדעסא.

Испенскій переулокъ № 11, кв. 4.

ווערדען אויפגענומען נייע שילער, אלע טאָג פון 12 ביז 4 א זייגער.

N. B. אין דער שולע ווערד געלערנט די העברעאישע שפראכע ווי א לעבעדיגע; רעדען ווי לעזען און שרייבען. אויך זאָ אלע אנדערע למודים וועלכע זענען נייטהיג פאַר יודישע קינדער.

ДЕШЕВАЯ ОБСТАНОВКА за 13 РУБЛЕЙ!!!

2 столика угловыхъ для цвѣтовъ	за 3.50
6 обхватовъ металлическихъ	„ 3.—
Вѣшалка для полотенца	„ 1.50
Пара консоликовъ для фигуръ	„ 1.50
Металлическая вѣшалка для одежды	„ 1.20
Этажерка для газетъ (Gazetenhalter)	„ 2.30
	Итого 13 р.

Высылаю налож. плат. задаткомъ 6 руб.

Адресъ: **О. Л. Берковичу, Варшава**
Дикая улица 38.

ВНИМАНІЮ ЮВЕЛИРОВЪ!!!

Англійскія пружинки для вырѣзки металловъ, напильники и надфайля разныхъ нумеровъ и сортовъ, по самымъ умѣреннымъ цѣнамъ. Высылаю наложеннымъ платежемъ. **Л. Бреславъ, Варшава, Дикая 7** у г. Рапопорта.

נײ ערעפענטע יודישע קאנדיטאריי פון
געברידער קאָטליצקי,
ווארשא. נאוואליפקי 8,
(„האָטעל ראססיא")

נעהמט אויף בעשטעלונגען אויף צוקער-געבעקס, קאָנפעקטען, מאראזעננאַע טארטין, צעקאָלאדען, קרעמען א. ז. וו. אויף האָכצייטען און בעלער היער און אויך ארויסצושיקען אויף דער פראָווינץ צו מעסיגע פרייזען.

עס זענען נייטהיג

טיכטיגע זעצער, דרוקער, ליניִרער און איינבינדער. מיט אפערטען זיך צו ווענדען אויף אדרעסע:

г. Баку Типографія
А. М. Промышлянскаго.

געזעללשאפט „כרמל", ווארשא

פערקויף פון נאטירליכען וויין און קאניאק

וועלכע ווערען אויסגעארבעט אין באראן ראטהשילד'ס
וויינקעלערן אין די יודישע קאלאניעם אין ארץ ישראל.

פאריז 1900

די מארקע איז בעשטעטיגט
פון דער רוסישער רעגירונג.

אבטהיילונג פיר זיד־רוסלאנד אין אדעסא.

!! מעבלירטע צימער !!

מוסטערהאפט זויבער און בעקוועם איינגעארדענט, אים פרייזע פון 50, 60, 75, 90, 1,25, 1,50 ביז 2 רו"כ א טאג. בארע־צימער (וואננעס), גאז־בעלייכטונג. רעעלע בעהאנדלונג און פינקטליכע בעדיענונג. מיטטאגע פריזע אין שמאקהאפטע פון 35 קאפ. אן, סאמאווארען א 10 קאפ.

ח. דווארעצקי, סט.־יערסקא נ' 34.

Меблированныя комнаты
Х. М. Дворецкаго, Варшава
Св. Георгія 34.

אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפיגעל - מאכען גרינדליך לערנט אויס דורך בריעפע

דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ
Варшава, Слизская 22.

לבעלי בריתי לזכרון תמיד !!!

אדריסתי היא רק בת נ' מלים:
Я. Нейдичъ Варшава.

Пользуйтесь случаемъ!

Только за 5 руб. высылаю коллекцію морскихъ раковинъ перламутровыхъ разныхъ породъ. Специальная мастерская издѣлій изъ раковинъ и бронзы письменныхъ и туалетныхъ принадлежностей. На коллекцію задатокъ въ размѣрѣ 25% высылаю франко.

Адресъ: В. А. ТРАЙНИНУ
Варшава, Н аевки 35.

א. וואלף, דענטיסט.
(DENTISTE)
ווארשא, קארמעליצקא נ' 27.

דאנטיסט

בערלין־קרופיצקי, ווארשא

נאלעווקי נ' 7

ספעציאליטעט־קינסטליכע צאהנע קאראנען און בריקען ארבייט (אהנע גומען).

!! רעפערירט אין 2 שטונדען !!

אונענטבערליך פיר יעדעם יודישעהויז!
איזט דאס נייערשיענענע בוך:

בית ישראל

מאראלשריפטען פיר דאס יודישע הויז

יעדער פאמיליענפאטער, יעדע מוטטער די איהר הויז נאך יודישער מאראל פיהרען; וואלען און איהרע קינדער אים גייסטע דער וואהרען יודישען זיטטענלעהרע ערציעהען מעכטען, זאלטען אונבעדינגט דיזע העכסטע ווערטפאלע שריפט לעזען.

די אויספיהרליכע פאפולערע בעהאנדלונג אין לייכטער אנגענעהמער יודיש־דייטשער שפראכע דער וויכטיגסטען פראגען ווי: זיטטליכקייט, ליעבע, וואהלטהעטינקייט, הויזפריעדען, פרויענפראגע און פיעלע אנדערע, מאכט דיעזעס מערקווירדיגע, אין אונזער ליטעראטור איינציג דאשטעהענדע בוך, פיר די וויטעסטען קרייזע דעם יודישען פובליקום אונענטבעהרליך און צוגענגליך, און זאלטע עס אין קיינעם אינטעליגענטען יודישען הויזע פעהלען.

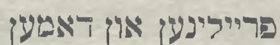
פרייז 70 קאפי מיט פארטא.
פער נאכנאהמע 80 קאפ'.

Л. И. Гиршовичу, Варшава,
Новолипки 27.

לעהרערס מיטאגע

פרייז פיר א מיטאג פון 6 שפייזע 25 ק', מיט פיש 30 ק'. אויך מיטאג פיר 20 ק' 5 שפייזען נור פון 12 ביז 3 אוהר.
גענשא נר. 20 2־טער שטאק.
פערגעסט ניט די אדרעסע.

אומזיסט פראספעקט פון חעמישע וועשעריי און בעטפעדערן רייניגונג
М. Саламонъ Бѣлостокъ Никол. ул.

פריילינען און דאמען

קענען זיך אויס־לערנען גוט שניידען און נייהען אין א קורצע צייט דורך בריעף אין זארגאן, רוסיש און דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. ניט זוימט און פרעגט אן ביי:

Варшава, Госпожѣ Бергѣ Найдичъ

שפיגעל־פאבריק

ל. אידעלזאק, ווארשא

רימארסקא נ' 10

עמפפעהלט זיין גראססעס לאגער פאן פערשיעדענע שפיגעל, שפיגעלגלאס, טרעמאשפיגעל או"וו.

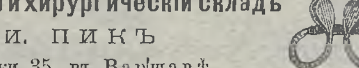
פערקויף ענגרא עט דעטאיל.

וואונדערליך ביליג! א זעלטענער צופאל!

עהרער אנצוקלאפען אויפן טהיר א וויזיט קארטע איז גלייכער צו בעשטעלען פיר זיך פאר א גאנץ ביליגע פרייז א געגראווירטע מעשענע בלעטעל, מיט נאמען און פאמיליע, פיין געארבעט, און בעדעקט מיט שווארצע עמאליע — די גרייס 17 סאנטים. × 6 סאנט. קאסט איבעראל 3 רו"כ און ביי מיר 1·15 מיט צושטעלען צו הויזע. די פרייזען פון מיינע קאאוטשוק־סטעמפלען זענען אויסער קאנקורענץ: ניקלירטעס שרייב גיצייג מיט א קאאוטשוק סטעמפעל מיט'ן נאמען און פאמיליע, סטעמפעל אויף ליאק מיט 2 בוכשטאבען, פעדער, בליישטיפט 75 ק. מיט פארטא, אהן פארטא 40 ק., די וואס בעשטעלען 5 שטיק מיט איין מאל צאלען מעהר נישט צו 50 קאפ. מיט פארטא. בעשטעלונגען, געגען האנד־געלד פר. נאכנאמע.

אדרעס: ווארשא רימארסקא 3, וועליקסאהן. — אגענטען ווערדען געזוכט

Оптическій и хирургическій складъ
И. ПИКЪ
Налевки 35, въ Варшавѣ.

עמפפעהלט צו פאבריקס פרייזען ברוכבענדער עלעקטרא־ייאלוואנישע וועלכע היילען גרינדליך דעם שווערסטען ברוך, לייבבענדער, בויכבענדער פיר פרויען עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס, ברילען מיט ווענעציאנישע גלעזער וועלכע די אייגענשאפט בעזיצען די אויגען צו שטערקען, אויך פערשיעדענע כירורגישע און אפטישע געגענשטענדע פיר קראנקע, ברוכבענדער ווערדען צוגעפאסט דורך איינען ספעציאליסטען.

סוחרים! מוכרים!

איך קויף צו יעדער צייט „מוטערקארן" (Рожки, Шпорь) „שפאנירפליענען, „לוקאפאד" און צאהל דעם גרעסטען מקח.

D. ANDERMAN, BRODY (Austria).
Д. АНДЕРМАНЪ въ БРОДЫ (Австрія).